

Hoidmetsa Ilme:

„Omma' uma' nn lemmikluulõtaja' ja om süäme perrä Paul Haavaoksa kodokoet luulõ.“
lk 3

Nassari Elvi:

„Taskorahha oll' maalatsõl vähä, inämbüiste osti hindäle mõnõ kopka iist kikkakommi, hää koolitii pääl nutsta.“
lk 4

Kala Ingrid:

„Teime laadolt kellä 15 aigu virtuaalsõ otsõlülituse Eesti Rahvakunsti ja Käsitüü Liidu mardilaado kanalihe.“
lk 10

Setomaa

Hind 1 euro

November 2020, nr 11 (372)

Välländmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Seto Instituut 10 – om minka pääle mõtõlda'

Aig om Setomaal olnu pikält pikembidõ põhjaligumbidõ tiidüsligõ loengupäivi vai niüteldä' konverents poolõst vaenõ. Joba mitu nädälit oodoti ja peeti hinge kinni, õt kas tauditiatõ' õks laskva' Seto Instituut 10 sündmust väirilidsõlt tähistä'. Läts õks nii, õt 6. novembri hummogu kell 10 sai Verska kultuurikeskusõ saal huvilisi täüs.

KAUKSI ÜLLE

Edimädeh sõnavõtuh tulõ Seto Instituudi nõvvukogo esimiis Valgu Heiki miilde Seto Instituudi asutamist.

Setomaal oll' sälatakah 1000 aastaga pittunõ suulisõ kultuuri aig. 1928 oll' vällä ant Setomaa kogoteos. 2000. aastakidõ alostusõh nätti, õt soo ilma aigu kultuur inämp ilma tiidüse ja kiräldä edesi õi lää' ni tulõ midägi ette võtta'. 2003. aastagast pääle anti vällä Setomaa kogomikkõ. Seto Instituudi tegemise mõrgo üteldi vällä ja panti kirja 2005. aastagal VIII Seto kongressil. Võro Instituut oll' asutõõ jo 1995. aastagal. Kuldu viil mitu tsõõriklauda, koon' 9. märdsil tull' kokko 26 inemist, kiä' moodustiva' Seto Instituudi. Aamõtlilik asutaminõ oll' 15. aprillil 2010. Iihmärgis säati seto kultuuri ja tiidüse edendäminõ ja popularisierimõ. Parhilladsõs om säädüsevaakumi' ja juhtimis-murrõ' lahendõõ ja instituuti juht 6-liikmõlinõ nõvvukogo. Instituuti vidä 2011. aastagast Raudoja Ahto ja instituudih tiütäs 2014. aastagast Külvgu Helen.

Ahto kõnõlõski vurinal instituudih kõrda saadõtust. Om kodoleht ja kirästet seto raamadusari, 13 raamatut 4 aastakaga! Safa telle 200 inemist. Kujonduskonkursi võitnu Ratasõ Agnes sai 2015 Leipzighi ka raamadukujondusavvuhinna. Suur välläkutsõh oll' kuuhtüüh Pariisi Inemisõ muuseumi, Peterburi muuseumi ja Tarto Ülikooliga vällä ant raamat Zurovi ja Vilde materjalidõga. Soo konverentsi aos tull' vällä Paul Haavaoksa valit luulõkogo ja seto keele lühko sõnastik. Valmimisjärguh omma' ka Seto aabidsa mano mõtõld tüülehe'. Kõrraldõõ om Paul Hagu juubelikonverents 2016. aastagal. Mõtmõ' näitusõ' käävää' ringi:

Setomaa piltidel 1918–2018 ja Setomaa taloarhitektuuri käsitlev näitus.

Mitu aastakka om tett giidikooltuisi ja kõrraldõõt suvõ-ülilikuuli rattil ja viimäne kõrd õkva vii pääl. Hulga om tett välitõid, märksõna': arhitektuur, kiviristi', suukilpkunn, pühä' lätte', puu'. Seto Instituut om tennü projekte „Seto-Suuti renessanss“, „UNESCO turism ja perimuskultuuri oppaminõ“ loosungidõ all. Kõigilõ nätä' omma' bussipiatusi infotahvli'.

Nassari Elvi ettekandõh „Luhamaa kandi kirbidsätüüstüse“ tulõ silmi ette kirbidsätüüstüse' aolu ülemläidä pönõvas. Kohanimi om otsit 13. saandi Pihkva ja Novgorodi kroonikist. 1233. aastagal om jo kirja pant Izboresk. Kas sääl om mänguh vana läänemere sõna iso – suur, esä? Kas Määdjõõ vana nimi Kohove, Kahkva om tulnu vatutavast kohevil viist? Sama poeetilinõ aoluudetektiiive jaost om Võhandu, Voo, Võu, Webbeke nimi ja timä lugu. Kohanimi alguspõhjust tulõ vällä balti sõnnu, soomõugri sõnnu, kogoni iraani keele märke. Jääs õnnõ üle uuta' põhjaliku ja innustunu tiidläse vahtsit artiklit ja raamatit.

Külänime' ja pühä' lätte'

Kiristjäjä Arvis tege ettekandõh „Kelle pant omma' Setomaa külänime“ aolu ülemläidä pönõvas. Kohanimi om otsit 13. saandi Pihkva ja Novgorodi kroonikist. 1233. aastagal om jo kirja pant Izboresk. Kas sääl om mänguh vana läänemere sõna iso – suur, esä? Kas Määdjõõ vana nimi Kohove, Kahkva om tulnu vatutavast kohevil viist? Sama poeetilinõ aoluudetektiiive jaost om Võhandu, Voo, Võu, Webbeke nimi ja timä lugu. Kohanimi alguspõhjust tulõ vällä balti sõnnu, soomõugri sõnnu, kogoni iraani keele märke. Jääs õnnõ üle uuta' põhjaliku ja innustunu tiidläse vahtsit artiklit ja raamatit.

Vahtsõst astusõ' kullõjõidõ ette Valgu Heiki ja Raudoja Ahto, õt meile kõnõlda' Setomaa pühhist lätüst. Setomaa

Mõttõtalos Seto Instituudi konverentsil Reegi majah.

Tuulõ Toomasõ pildi'

Seto Instituuti õnnitlõõs Setomaa Muuseumidõ esindüs.

om ümbre 18 tiidä' pühä lätte. Kõgõ inämb om juttu olnu Mõla kerigu alt juuskvast lättest. Lätete tähtsüs pääle pühäde mälestüste om jo ka puhas vesi. Ku maailm piäs viihättä jäämä, om jo lätte' uma puhta viiga olulidsõ. Tollõga tegeldi jo edimäde vabariigi aol.

Seto Instituut tekki projekti ja püüd üle kaia' ni puhas-ta' Setomaa lätüst, niisamatõ koada' näide kotsilõ perimust. Ermakova, Võmmorski, Siimaski, Verska lätüstõ puhastaminõ tuu-s päävä kätte olulidsi mündilõude, no mõnõ lätte olukõrd praavusi puhastamisõga küll.

osa vindläisil, säidse lätet om ka mõlõmbil pühä'. Toistmuudu om tuu, õt vindläste pühä' lätte' omma' kõik keriguga köüdet, eestläisi' uma' ja osa seto pühhist lätüst õi olõ' keriguga köüdet. Osa seto lätüst om keriguga köüdet. Ögatahes omma' lätte ar' tiinnü' pühä' ja vajasõ mäletämist ja huult.

Liivi Instituudi tervitüs

Pääle kohvipausi tervit Lätü ülilikuuli Liivi Instituudi juht Valts Ernštreits meid läbi ekraani. Algul liivi keeli, sis eesti keeli. Pallõ om tä tegutsõnu meediavallah Liivi Instituudi ja liivi kultuuri tutvustamisõla. Käsil om liivi keele andmõbaasidõ tävvendäminõ, kohanime', liivi keele digiresurssõ arõndäminõ. Tege kuuhtüid nii Seto Instituudi

- **Mõlõraamatuh tennäs Seto Instituut niiviisi:** „Aitumma, hää rahvas, miika' ütõh olõmast, kullõmast, märkmäst ni ilotamast! Võiõh oll' kullus kullõlda', õdagul illos ilotada! Mi tennä kõgõst süämeist hüvvi suuvõ ja päälõunatsõl märgõtamisõl antu mõttidõ iist. Om, minkõ pääle mõtõlda', õt kuis edesi.
- **Konverentsil tettü ettekandidõ slaidi' saat kaia':** <http://www.setoinstituut.ee/konverents-seto-instituut-10/>

ku tõisi ülilikuulõ ja instituutõga. 2021. aastagal või tul-la' soomõ-ugri kiränigõ kongress Riiah. Lutsi keele aabidsa autor Uldis Balodis om esi' lutsidõst peri ja sääl oll' jo seto vällärandäjidõ külä'.

Puustusmaa Tiia tutvust väega huvitavalt Setomaa pühäsenulõgõh löüdüvidõ ikoonidõ ikonograafiat. Icoon tegeles inemisõ meelte muutmisõga. Öga ikoon õi tüütä'. Öga ikoon õga inemisõga õi kõnõlõ'. Icoon või tekitä' meeleliigutust vai tervenemist, inemisõ avanõmist. Icooni geometria om ring ja romb, ring om taivas ja ruut-romb maa. Icoonih saava' kokko maa ja taivas. Icooni värmel omma' ka uma' kimmä' tähendüse'. Setomaa pühäsenulõgõh lem-mikpühäse' omma' Ennustähe Jumalanna, Kaasani Jumala-

imä, Eleusa Jumalanna, Pala-va puhma ikoon, Kolmõ käega Jumalaimä, Nikolausõ ehk Pühä Migula ikooni', sis viil Ilja ja Ulasõ pühäpildi'. Om uma-ette huvitav kaia' pühäsenulõgõh erinevit kihistüsi ja asõtuisi. Huvi ikoonõ vasta om parhillaki suur ja kõnõlõjalõ jagosi nii küsumuisi ku tähelepannu.

Eva Saar tutvust õkva ilmunu kogomikkõ. Ettekandõ päälkiri oll' „Seto uma' sõna' „Seto eriperäste sõnnu sõnaraamatuh““. Eva hoiat, õt eesti murrõdõ sõnaraamatut om tett 80 aastakka ja oldas kohkil p-tähe man. Ka seto suurõ sõnastuga tüü käü. S'oo om väiku vahekokkovõtõh uma 3007 sõnaga. Suurdõ sõnaraamatuh tulõ 19 886 sõna. Eriperätsit sõnnu liigiteh om nätä' edimält iidse aoluga uma' sõna'. Sis tunt tüvega sõnnu uma' vormi'. Eriildisõ' omma' ka kultuurilõ umadsõ' erisõna' ja rahvaluulõst löüt poeetilidsõ' sõna'. Seto keeleh om ka ütjagõ vinne lainsõnnu. Raamat lupa tulla' lugõmisõs põnnõv!

Nüüd tull' minnä' tsäimaja lõunalõ ja peräst hautisõ-sõõmingut sai osa võtta' mardilaadost, mille käsitüükogo kipõlt kokko kutsõ, ku Lindora laato keeldä' püvveti ja mardilaat virtuaalsõs kätte läts. Oll' kosutav vaimu puhada' seto värmä ja lõhnu siäh!

Reegi majja kogonõdi päävä töõsõh jaoh – targutama instituudi vahtsidõ tsihte üle. Jaati kõik tüügropõs ja proomti löüdü' vastust küsumuisilõ, õt kost löüdü' tiidläsilõ järelikasvu, kuis edendä' keelemõistmist, kuis olla' nätä' läbi massikommunikatsiooni, kuis hoita' kuuõ seto rahva tsiibu siih, Eestih, Siberih, maailmah. Kas no paari tunniga maailmar' parandõdus sai, a hulga mõttit ja märgõsit Seto Instituudi järgmistsi aastakidõ tüüs tull' kokko.

Nii jäigi viil Haavaoksa Pauli raamadu esitlõs, õnnitlusõ' ja tennämise' ja tandsumuusika. Oll' kistumalda illos juubelipido! A seto kiilt võinu õks inämbä kuulda' kõnõpuldist kah. Kas mõist kiäki tiidläne ar' seletä', mille om seto-keeline ettekannõh pikemb ku muukeeline?

Hüä seto rahvas!

Alosta tämbä umma juttu ettevõtlusost ni jovva ummi esivanõmbidõ mälestuse mano. Nii omgi mi elo, ot kõõ piät minemä edesi, a tohi-i ar' unõhta' tuud, kost mi tulõ ni kiä' mi olõ.

Meil om timahava mano tulnu mitu kauplõmisõ kotust – internetipuut Seto Kaubamaja ni Seto Saatkond Imavereh, a tundus, ot Setomaa inemisõ' omma' õks laadarahvas. Õks tahetas kaupa uma käega kumpi' ni hüvvä-parempat maitsa', inne ku kaupa tetäs. Jää-s olõmalda' Lindora laat ni mardilaat toimusi timahava üle Eesti mitmõh paigah ja ka Setomaal Verska muuseumi moro pääl. Aifumma kõigilõ iistvidäjilõ ja Kala Ingritile!

Setomaa sais ni edenes õks teno ettevõtlikõlõ inemistõlõ. Setomaal om tuust arvu saadu ni noortõlõ andas äritiidmisi jo kooliaigu. Mi kooli' omma' ettevõtlikõ kuulõ liikumisõ osalisõ'. Koolilatsõ' tegevä' opilasfirmasit, kõrraldasõ' laatu ni timahava tunnustõdi Verska kuul Euroopa ettevõtlikust koolist. Pallõ õnnõ ni ettevõtlikust! Edenemist soovi ka kõigilõ Setomaa suurtõlõ ettevõtjilõ ja erilitsõlt pallõ õnnõ Setomaa timahavatsõlõ aasta ettevõtjalõ Koosõri Reinulõ Lõuna-Antsu talost!

Ku noorist ol' jo juttu, sis saa-i kuigi müüdä minnä' ka vanõmbidõst. Oktoobri lõpuh kutsõ Jüriõ Vello Verskah kokko Iäkide Ülikooli, selle ot kunagi olõ-i ilda midägi mano oppi', kuuh kävvü' ni ummi tiidmisi tõisilõ edesi anda'. Soovi taalõ ülikoolilõ pikkä ikä ni edenemist ni kundsõni kumardus Velloõ asä käümätoukamisõ iist!

Setomaa Petseri poolõ ala' omma' jäänü' vaeslatsõ ossa. Mi rahvas om säält ar tulnu' ni üle piiri käumine pia võimalda'. A ku inemisõ kätt olõ-i tunda', nakas kõik häömä ni kaoma. Kehväkene om tuu poolõ kalmõaiduga. Havvaplati' omma' jäänü' hoolõlda' ni tükütäs mi rahva vannu havvaplati' pääl üle matma. Om hüä miil, ot mi Pihkva konsulaadi direktor Partsi Triin om uma süämeasast võtnu Petseri poolõ kalmuaiduga tegelemisõ. Tä käü ja dokumentiir, ots inemisi, kiä' kannasi' huult havvaplati' iist, ni pand esi' käe külge, ot mi rahva rahupaiga' olõsi kõrrah ni püsüsi alalõ. Aifumma sullõ, Triin!

Edenemist ni saldmist meele!

JÄRVELILLI
REIN,
ülemsootska

Seto eismuudu sõnnu raamat

Kõigil meil om midägi' säänest eismuudu, ummamuudu, eisherälist, midä tõisil olõ-õi vai om kukkimuudu samani. Õgal rahval om uma kiil, minkõh nä umavaihõl kõnõlõsõ'. Keeletiidläse' otsva' ja pandva' kokko sõnnu, ot kuis sõna' omma' ütest keelest tõistõ lännu' ja kuvvamuudu ao joosul tõistsagamatsõst kändünü'. Nuid jutta kullõdõh ja raamatit lukõh om õks tulnu' meele pääl mõtõh, ot kas sis midägi' umma ka' om. Mia om uma, mia om lainat ja mille om lainat tuust keelest, mille olõ-õi mäntsest tõisõst keelest? Ku liisnalt pallõ säänestmuudu uma ulli pääga' hinnäst vaivada', sis lätõ nii ku viimänegi' mõttõkõnõ vussi. A no' om pant kokko raamat, kost om hüä jal' vaest tuud sama mõtõht naada' ajama nii ku valgõt härgä.

Vagivahtsõnõ raamat „Seto eripäraste sõnade sõnaraamat“ om kokko säet sõnnust, mäntse' ommaki' vanamoodulitsõ', innidse' sõna', mäntsit väiga' inäp eiski' tiidä-äi, selle ot nuu' tüü' ja asä' omma' tämbätsõst elost kaonu'. Ku olõ-õi vaia, sis häöse' ka' sõna' õgapäävatsist elojutast.

Üts vanaaolitsi sõnno hoitja om laul. Taha kõrrast siih tehäädä' innisit lauluimmi, ot nä säi' uma' mõttõ' lauluritta ja laultõh omma' sõna' joudnu' s'oohe aigu. Lauluga' om lat-si hoiõt, laulu' omma' andnu' seto keele ja meele meele kõigilõ, mi olõ kukkivõrd ummi vanavanaimmi laula kuulnu', nuidõ seeh üles kasunu' ja ka' eis' kuvvagimuudu nuid perä pruumnu' laulta'. Laul om üts tähtsä keeleoppaja ja keele

SARVÕ ÕIÕ

Raamat

„Seto eripäraste sõnade sõnaraamat“ Eesti Keele Sihtasutus, 2020, 394 lk

elohoitja.

Sõo sõnnu raamatu kokkosäädminõ om sündünü' kuuh-tüüh mitmidõ inõmisi ja organisatsioonõga' (Eesti Keele Instituut, Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut, Seto Instituut). Hulgana ja tõonõtõsõ tõtna om tüü joutsap. Aifumma iistvõtjalõ ja kõigilõ hoolõhõlõjilõ!

Ma umalt puult soovida alostusõs, inne ku lätõ huvtavvi sõnnu nuhkma, kõrrast lukõ' iihõsonna vai juttu tegeemisõst ja tegijist, ka' om abist, ku loet, mille ja kuvvamuudu om helisõnnu proomit kirja panda', sis om lukõh lihtsap ja saat kipõbalt arvu nuist kõigist vigurilitsist märgest, minkõ pääl mi kõnõldõh mõtlõ-õi.

Kõgõ huvtavap ja päämäne

jago, mille raamat om kokko säet – seto sõna'.

Kost sis no' sõnnu kaemist, lugõmist pääl naada'? Lasi kõgõpäält raamadulehe' pääsäält üleväst alapoolõ, ot vaest mõni kotus jääs eis' vallalõ, ot sis kaia' raamadu sisse. A tulõ-õs. Sis halgahtu miilde üts sõna, ja ot kae, kas raamadu om tuu seeh. Tuud sõnna olõ-õi kuuldu' kedägi' ütlevät, a om meeleh latsõiäst – tigo, ilmatigo (Vot om ilmatigo!) – ilodu ja häpe kinkõgi' peräst. Raamadu om tigolanõ – põrguline, sunnik. Midägi' sinnä'poolõ, nii ot sõna om õks otsapiteh seeh. Om huvtav, ku mõni sõna tulõ meelepääl, midä õgapäävatselt inäp kuulõ-õi. Ku ma nuur olli, sis vana' paaba' õks tõonõtõsõlõ kõnõli', ot kuis näil mäntsegi' innidse' sõna' tulõva' miilde ja sis nä umavaihõl arodi', a ma kõõ imehteli, ot kuis saa säänestmuudu olla', ot mäntsegi' innidseõ sõna' tulõva' miilde ja sis jal' häöse'. A vot, no' sis täks eis' ka' jo nii vana, ot saadõtaski' mõntõkõrd säntsit sõnnu vai jutujupkõisi, ja ku saa-ai kõrraga' kohegi' kirotdus, sis nä jälki' läävä' jummal tiid kohe.

Sõnnu raamatit om huvtav niisamatagi' lukõ'. Võtat kostki' vallalõ vai sis nakat pääl edeotsast vai hoops takastpuult ja loet nuid sõnnu. Ku lövvät sõna, midä tiidä-äi, sis olõt võidumiis, sait tiidä' ja tutvast vahtõ vana sõnaga'. Kaet, ot kost Setomaa nulgast tuu sõna om üles kirotdõ, saat viilgi' targõbast. Olõ jo tähele pandnu', ot üleskirotusõ perä saa-ai õga kõrd arvu sõnast. Ku proomit tuud sõnna heli-

ga' üldä', üldä' ütõsilde ja tõisil-dõ, mõntõkõrd sis läävä' tähe' ja kõnõksi' kokko ja tulõgi' vällä sõna, midä tiitä'.

Nuu' sõna', midä eloh olõ-õi vaia olnu', mäntsegi tüü vai asä nime', nuid võit hindä jaost vällä kirota', ot vaest lätõ viil nuus'astõ vaia. Hüamiil om, ku lövvät eestikeelitsele sõnalõ, midä kõikaig olõt võlssi ülnü', uma setokeelidse. Ma arva, ot mi kõik, kiä' olõ seto keele seeh üles kasunu' ja ao joosul tõisi kiili seeh sehkendänü', olõ hulga ummi sõnnu unõhtanu', olõ mõtlõmalda' eishindäst lännu' eestikeelitsebäst, om no' aig otsi' ja praavta' umma vanavanõbidõ kiilt läbi eishindä kõnõlõmisõ ja kirotamisõ. Vanaaolitsõ' sõna' võiva' olla' abis ka' vahtõaolitsi tegemisi ja asju sõnnu vällämärkmisõ man, ot mõistasi tõisist keelist tulnu' sõnnu uma keele perä umadõst säädä'. Kiil om sis eloh, ku mi olõ hoolõh uma keelega' ja kontrolli hinnäst ja praavida ku vaia ja opi mano, ku mõista ja om kost oppi'.

Sõnnuraamadu tagakaasõ pääl om meele kirotdõ miilde-tulõtus, ot raamat ommõgi' innekõkkõ setokõisilõ mõtõld, ot umma kiilt ja perändet kultuuri eläväbäst, tuu sis tähendäs vaest elõlitsõbast tetä' ja edesi anda'. Muidõgi' om raamat kõigi jaost, kiä' omma' keelehuvilitsõ, selle ot kiil hoit alalõ innist aigu, kombit ja juhata edesi, ku mõistat kaia' ja mõtõlda'.

Suur teno suurõvaiva nägijilõ ja suurõhoolõ pidäjilõ! Huvtavvi keelemänga ja seto keelele pikkä ikä läbi keelekõnõlõjilõ!

Petsere nuuri bänd ni loomingulinõ klubi Fööniks 12

GRÜNBERGI MARIA

Šool novembrikuul tähist' uma kümnendät ni ka katõis-kümnendät hällüpäivä Petseri nuuri bänd ni loomingulinõ klubi Fööniks. Lisas muusiga mängmisõlõ tegevä' nä ka viil kunsti, matkasõ' müüdä Petseremaad, pidävä' Youtube'ih ummi tegemisist kanalit ni tegevä' viil tõisigi huvtavit asjo. Tähtsä päävä puhul tei ma näidega intervjuu, küsümuisilõ vasta üts Fööniksi vedosni-gõst Bušujevi Aleksander.

Kuis sai šoo ansambli ni klubi algusõ? Pallõ oll' säält liikmit alostusõh ni pallo om parhilla'?

Loomingulinõ klubi Fööniks sündü 12 aastakka takasi. Esä Mark Petseri mastõrast sai mukka' kokko ni mi ütõhkuuh otsusti tetä' Petseri noorilõ sändse kotusõ, koh latsõ' ni noorõ' saasi' tetä' kunsti, muusigat ni muud loomingut. Kümme aastakka tagasi sai tuu ettevõtminõ aamõtlõgult vällä kuulutõt ni kirja pant. Kümme aastakka tagasi olli ma' ütõh esäga oppajast neläle täüskasunulõ ni viielõ noorõlõ. Parhilla' om meid rohkõp – kohki

Fööniksi seltskund.

Grünbergi Maria pilt

15 oppajat ni üle kolmõkümne noorõ opilasõ. Kokko om mi klubih olnu üle 70 inemisõ.

Määnest muusigat ti mängit? Kas kirotdat tuud eis' vai tiit kavõrit?

Teemi õks hüvvä muusigat. Põhilisõlt om tuu rock, klassikalilõ, džäss ni estraad. Põhililõ om tuu, ot muusiga olõsi hüä ni laulusõna' lääsi-i vasta kristligõ väärtuisi ni moraali-ga. Sagõhõppa teemi kavõrit, a meil om ka umakirotdõ laula.

Kuis mõotas ti muusigat Setomaa/Petseremaad?

Setomaa ni Petseremaad and meele joudu uma puhtusõ, ilo ni ummi juuriga. Mi väega salli umma maad ni käumi läbi ummi seto sõpruga. Meil om olnu näidega sõbralikkõ ni loomingulisi kokkõsaamisi ni mi looda väega, ot tulõviguuh saa olõma viil pallõ ütõtsit ettevõtõmisi.

Kuis sai ti nimest Fööniks?

Fööniks om õigõusu sümbool. Tä om ka ütõ võimaligõst Kristusõ algukujodõst. Meile om tuu süäme lähkõh, mi sarnanõ, selle ot mi „palami“ ni olõmi rõõmsa' nigu ka timä.

Ku sagõhõhe omma' teil proomi' ni kontserdi'?

Pruumi teemi 2–3 kõrda nädälilõ, kontsertõ keskmi-dõst kõrd, kats vai eski kolm kuuh.

Teil om ka uma Youtube'i kanal, koh om nätä' ka ti tõisi toimõtuisi ni tegemisi. Kõnõlgõ' tuust tšuu!

Tuu Youtube'i kanal avitas mi sõprul tõisih liinuh ni maiõh kaia' mi tegemisi ni õnnahumisi. Tuu avitas ka meil ummist vikost oppi' ni ka esinemisoskuisi analüüsi'.

Midä tähendäs ti jaost Setomaa ni seto kultuur?

Setomaa ni seto kultuur tege meele hüvvämiilt uma hindä-tiidmisõga. Mi olõ väega õnnõligu', ot saami ellä' ti lähkõh ni sõbrusta' setokõisiga.

Määnõse' omma' ti tulõviguulaani'?

Mi plaani' omma' suurõ' ni ilosa'. Mi soovi ummi oskuisi viil parõbast lihvi'. Plaani tetä' ka kontserttuuri. Väega tahasi ka ütõhkuuh kunsti tetä' ni vahetada', teid kostma kutsu' ni ka ti man kontsertõ tetä'. Väega looda, ot tuu ka tulõ! Soovi teile kõkkõ parõbat!

6. novembril esitlesi Seto Instituut Paul Haavaoksa luulõvalimikku „Palumaad ja rannahäälid“. Kauksi Ülle küüsümistölõ vastasõ' koostaja' Hoidmetsa Ilme ja Reimanni Nele.

Reimanni Nele ja Hoidmetsa Ilme Haavaoksa luulõkogo esitlõsul.

Tuulõ Toomasõ pilt

Haavaoksa säsi

Kuis sai algusõ tutvus vai köüdüis luulõtajaga?

Ilme: Paul Haavaoksa luulõ mõistminõ tull' tükk aigo peräst edimäst keskkooliaigsõ lugõmist. Ma loi naistõpäävä aigo koolih luulõtust „Emale“. Sis saigi tiidä, õt autor om peri Verskast. Miilde tulõ, õt koolih oll' kirändüse ring, midä vidi Raudsepa Milvi, kiä üleüldse minno n-ü nõnna piti luulõ sisse tsusaš, kutš Haavaoksa ringitunni luulõtamišõst kõnõlõma. Om meeleh, õt Haavaoks oll' pikk ja peeñokõnõ ja muhõda olõmisõga ja õt ta kirotas nii, õt kõnd ja tulõ mõtõh ja saa luulõtus valmis. Proomõ ka, tulõ-s midäge välilä. Tõsitsõmp Haavaoksa luulõ lugõminõ ja mõistminõ ni opialastõlõ tutvustaminõ alas õks oppajana ja Haavaoksa nimelidsõ etlejatõ konkursi õte kõrraldajana.

Nele: Ummi silmiga olõ-i luulõtajat ilmahki nännü, kukki' Paul Haavaoksast ku hüäst ja umma kodokanti kitnü luulõtajast koolih õks kõnõldi. Kotoh olli' mõnõ timä luulõraamadü, midä vaehtõpäl kätte võti. Tuu võidsõ olla' kohki neländäh klassih, ku mi koolih kuulõtäh välilä luulõvõistlus – vabatahtlõgult opõ päähä ja kanni ette Haavaoksa poeemi „Rändajad maanteel“. Kausiseto rassõtiikunda ilda sügüse muast tiid pite läbi pümme üü näüdätäs sääl timä poiskõsõst abilisõ silmi läbi. Päätegeläse suuv saia' lõpus lämmähe tarrõ üumajalõ lätt täide, a poeemi põihelü jääs õks kurbliõgus ja hellämiilises ütekõrraga. Päätegeläsel olõ-i niidikest kuiva iho pääl, a siski helisõs kausst tä käeh ku Urvastõ kerigu kell.

Mis timä luulõ man edimält köütse?

Ilme: Kõgõpäält sõna' – ilosa, lihtsa, ütehkiskva'. Mõni luulõpilt oll' õkva ku uma kodo kõrvalt võetu – pedäjämõts,

sammõl, liiv, tiirada, värehte', tarõ, tühä' maja akna'... Võisi üteldä, õt taa kõik om mu hindä ümbre, taa palomaa ja järveviir ja kalavõrgu' ja loodisikki oll' sääne tõrvahõngulinõ. Edesi tull' arvosaminõ, õt sõnno seeh om sagõhhõhe palõ inämbä – ao ja inemistõ lugu. Kiräria' opsiva' minno kodupaiga ilosat suvvõ nägemä. Omma' uma' nn lemmikluulõtaja' ja om süäme perrä Paul Haavaoksa kodokoet luulõ.

Nele: Tä luulõtusõ kõnõlõsõ sagõhhõhe soo kandi pedästigõst, palopäälsist, rannahäälid, suukotussist ja mäekundõst ... Kõrraga tulõ-i miildegi tõist säänest luulõtajat, kinka luulõ om nivõrra uma kodokandiga kokko köüdet. Luulõ lukõh tunnõtki periselt Peipsi rannahäälid ja Verska kandi palopäälside helüsit, lõhnu ni värme. Tä om näütüses uma kodomõtsa kottalõ kirotanu, õt timä jaost jäie tuu tervest elost latsõiä võlukaribikõsõst, mis veereni salahuisi täüs. Ku Haavaoksa luulõ ildamba joba põhõlõgumbalt lugõma naksi, opsi' timä luuduslõulu' minno uma kodokandi luudust läbi luulõtaja silmi kaema.

Mis om tuu põhiminõ Haavaoksa säsi?

Ilme: Luulõh om kibõnakõnõ keväjäst mõtsa ja suvidõ palo jaanihaina hõngõ, midä latsõpõlvõh hingät sai, a tuulaigo panõ-s toda tähele, selle õt taa kõik oll' nii õgapääväne ja esihindäst mõistõtav. Haavaoks pand nägemä, mitte õnnõ kaema. Luudus om kiäki, kiä om eloh – nigu ineminõ vai luum – isikustaminõ ja metafoori' omma' haavaoksliku'.

„... kivikõnkal kased kaelakuti, ühe pere õed// penina siin tuustib kanarikku tolmu kõhiv iil...“

Nele: Haavaoksa luulõ varatsõmba' hindaja' omma'

päält timä luulõ lugõmist kirja pandnu' säändse' märksõna' nigu *elo suul* ja *peris uma mätäs*. Umah luulõh tii-i tä ello ilosambas, a kaes vallalidsi silmiga eloraskuisilõ otsa ja julgõs ka õgapääväelost illo otsi', lõiid tuu üles kah. Edimädsist luulõproomõst pääl koes tä ilma ja ello uma kodokandi mättä päält. Ku umal aol om mõni kriitik tuud *silmaringi piiratuses* nimetanü, sis olõ-i tä mõistnu tähele panda' tõistsugumadsä väärtüisi, mille perrä elo põlvõst põlvõ Setomaaal käve ja midä luulõtajagi tähtsäs pidi.

Määne oll' lauliku elu?

Ilme: Peipsimaa lauliko elõ om sääne käänolinõ tii, mia alas kotost ja tä esiki tiia-s, kohe vii. Midä rohkõmp loi timä elokilda, toda rohkõmp tull' tundminõ, õt elo ja luulõ om üts köüdüis. Tä oll' latsõna kařah, sis esäle abist põllu pääl, nalä peräst kirof luulõtusõ' Heino Helingu vařonime all, trehväs Leevako hüdrolektriijaama ehtüsel Juhan Smuuliga, kiä „Luulõ vihõst“ löütü perrä kirotamisõst julgust and' ja nii alas poedi tii tõistõ tegemistõ kõrvall. Tä ellõ umah aoh ja kirof umast aost, kirof ummamuudo, poliitika jäi taadõpoolõ ja inemisõst olõminõ tull' ettepoolõ. Haavaoksa suuv oll' hoita' leelot ja unistus sai teost, ku 1977. aastagal leelopääväl laul Verska laagrih helisi. Ja murõh oll' tal leelo tulõvigu peräst.

„... ja siiski leelot tabab kord talv – ja laguneb ära too tohtu salv: ei enam siis helise – helelee – me Palumaa metsad. Jah nukker on see.“

Sõsar om kõnõlnu, õt tä oll' unistaja, kinkalõ miildü jalõtada' ja seeneh kävvo', samah

oll' ka osavidõ kässiga miis, tekki' pliidi. 1958. aastagast Kiränigõ Liidu liigõh ja timmä hinnati jo eloaigo.

„H. Runnel nentis, et kõigile eluraskustele vaatamata oli Paul Haavaoksa saatus kirjanuduslikust vaatevinklist õnnelik. Tal oli oma rahvas, kes teda austas, ta polnud üksik nagu paljud tema kolleegid linnades.“ (E. Esko)

Nele: Laulumehe elotii jäie keerolidsi aigo jalgu ja kimmähe mõõt tuu timä tegeemisi. Soovi' ja võimalusõ' es saa' õgapääväeloh sagõhhõhe kokko. Tä oll' peri kotost, koh vähätsega läbi aeti. Sõda häõt kõgõ paremba noorusõao, tahtmisõlõ kujuritüüd oppi' saie takistusõs kodonõ rahapuudus. Mõitü tedä ilma aol tundnu inemist om ildamba arvanu, õt tälle hindäle olõs olnu hulga kasuligumb liikü' rohkõmb päälina kultuurija kirändusseltskundõ pite, a timä kimmäs valik oll' jäiä' kodokanti.

Vakka olõmist nõudnu aol kirof Haavaoks, ku tähtsä om tuu, õt „tõdõ ja ausus toetasõ ütstõist ribikõntõga“ ja pidi õks lugu vanast kogokundligust elost ni ütstõsõsõ avitamistõ rassõl aol.

Esi' om tä kirotanu uma elõ kotsilõ: „Meid luudi rüäss. *Manisus tahtõ saia*“ ja lõpõtanu uma mõttõ niimuudu: „*A hüü tuugi, et ma olõ rügä. Las olla jõudu noil, kiä minno pügä!*“ No õnnõ kimmä meelega ja elotarkuisi täüs ineminõ julgõs hindä kotsilõ niimuudu üteldä'!

Kunas tull' mõtõh soo raamat koostada'?

Ilme: Mõtõh tull' mito aastakka tagase. Paul Haavaoksa luulõraamatit oll' rassõ löüdüä, a kirändüse ja perimüskultuuri tunnõh tahtnu soo kandi tunto' lauliku loomingu õpilasõni viiä, a olõ-s kost lukõ'. Nii ma ütškõrd Seto Instituut-

di kuuhõlõkil taa mõttõ edesi ütli; Nele oll' nõuh appi tulõma ja Ahto luulõraamadü välilä andma. Ütsindä kimmähe peris raamatuni jõudno-s.

Nele: Taa mõttõ pakk kõgõpäält välilä Verska kooli oppaja Hoidmetsa Ilme, kelle köüdüis Haavaoksa ja tä luulõga om pikäoalidsõmb ja kimmämb. Ma olli esi' kah mõtõlnu, õt kõiki noid aastit tagasi välilä antu' väikesi luulõraamadükõsi olõ-i inämb raamadukõgõdõstki löüdüä. Märge edimält hindähe, õt suurõmb jago timä luulõst piässi õks ütidsidõ kaasi vaihõl lugõjalõ kätte saia' olõma. Hüü oll' ütehkõuh Ilmega taad kogo kokko panda, a tuu võtt aigo – ülepääkaala säänest tüüd tedä' ei saa'. Kaimi mitmit kõrdõ läbi kõik Haavaoksa luulõkogo', latsilulõ ja pikembä' poeemi' jätimi tiidligult välilä.

Ku hulga raamatit tull' läbi kaia'?

Ilme: Läbi loi kõik raamadü'. Avastamist oll' pallõ. Ku hõste tä om mõistnu üteldä' nii eesti ku ka seto keeleh. Tä om katsõtanu ummi vahtsit sõnnõgi luulõhe panda'.

Ku pallõ luulõtuisi om peris seto keeli kirotõtõ?

Ilme: Peris seto keeleh luulõ olõ-i pallõ, a tal om sääne uma kiräviisi. Ütsikit setokiilsit sõnno ja ütlemisi om luulõtusõh seeh.

Nele: Ildamba ilmunu' luulõkogõdõh om setokeelist luulõ tal vaest inämbä. Õgast riast om tunda', õt seto kiil om luulõtaja peris imäkiil. Käho, õt Haavaoksa loomingu korgaol õs peetä' seto keelest ütiskunnah nivõrra luku ku parhilla' – kimmähe tulnu timält hüvvä setokeelist luulõ rohkõmb.

Kuis tä mõistsõ uma Setomaa kottalõgi üteldä? „Mu sinisiiboline, samblõrohiline, muamurrõline, süvämõtõli-

ne, õigõoimuline, säbrohhiisõline, mõromõtõline, mafa-meelõline, sirgõsälõline, saajahimõline, selgesilmõline, ohootsaline, mõrsjamõõduline Setomaa!“

Kas tõlki' ka pruunnu olõti?

Ilme: Olõ-i. Mul om sääne põhimõtõh, õt jäägu' Haavaoksa luulõ timä hindä üteldüst.

Nele: Tuud olõ-i mu tiidä' kiäki viil tennü. Haavaoksa uma keele sükkäv mõistminõ ja paigapäälside elo hüü tundminõ tege sändse ülesandõ rassõs. Pruumi' või, a õks jääs kahtlus, kas timä luulõ keelerikkust ja ilmanõgemist om mõistõt edesi anda'. Esi' õi julgõsi' taad tüüd ette võtta'.

Kas om luulõ ka käsi-kirjast ja aolehtistõ?

Ilme: Luulõ om õnnõ kogõdõst. Olõ-i seeh ka sukugi lastõluulõt.

Kuis valõt päälkirä?

Ilme: Päälkiri sai katõ pääl: Nelelt rannahäälid, mult palumaad – „Palumaad ja rannahäälid“ – aasad ja veed ning nendega seotud inimesed ja eesti keeleh, inämbä om tal eestikiilset luulõt.

Nele: Haavaoksa om nimetet ka Peipsimaa ja Palumaa laulikus. Timä luulõh omgi kõik aig olnu' kats suurteemat, millest kõnõlõsõ' joba tä kogõdõ päälkirä', nii „Peipsi rannalt“, „Rannahäälid“ ku ka „Metsad kohisevad“ ja „Palumaa pedajad“. Naa' kats suurteemat pidi' lõpus valikkõgo päälkirah kokko saama.

Kuis löüdsõ kunstnigu?

Ilme: Nele löüdsõ.

Nele: Paar aastakka tagasi oll' Seto talomusõumi tsäimajah noorõ kunstnigu Yyhely Hälvini näütüs. Timä pilte kaieh tull' mõtõh pallõlda' tedä luulõkogõlõ pilte tegemä. Mõtli, õt ku kunstnigul om sääne nimi, tä esi' om perit Setomaa küle alt ja soo kandi luudus om tälle tutva, sis om tä Haavaoksa luulõkogo jaost kõgõ paremb valik. Tuud, õt timä pildi' toetasõ' luulõt ja omma' hõste välilä tulnu', omma' ütelnü' joba mitu luulõkoko lugõnu inemist. Mii' Ilmega ku kokkopandja' olõmi ka väega rahul. Peräpoolõ tull' viil välilä, õt noorõlõ kunstnigulõ oll' taa tüü peris edimäne kõrd raamatut illustriiri'.

Kiä' võisi' sood raamatut lukõ' ja mille?

Ilme: Kõlbas lugõmisõst kõigilõ.

Luulõkogo kokkosäädminõ võtt aigo ja ausahe üteldä' oll' raamaduni jõudminõ rassõmb, ku ma mõistsõ ette mõtõlda', a tüü pand' mõtlõma ja vahtsõhe Haavaoksa luulõt avastama ... ja Yyhely pildi' tõiva' latsõpõlvõ kakkõnõ' mõnõgi kibõna tagase. Mullõ miildüs, õt Haavaoksa luulõ saa vahtsõ nn hingämise ja lugõja' löüdüvä' haavaoksaliiku Setomaa umah nägemisõh.

Nele: Lugõjidõ tsõõr võisi olla' õks külland laõ. Kõik, kiä' hoitva' luudust ja tahtva' sääl kävvü'. Kõik, kiä' pidävä' lugu Setomaa, tä aoluust ja keelest. Kõik, kiä' otsva' õgapääväst illo õga pelgä' elo rasõhust ni hallu. Kõik, kiä' tahtva' sändsel kergemilõsel aol midägi tõistsõmbat, süvembät, kimmämbät.

Hiina kompvektivabrik Petserih

NASSARI ELVI

Mu latsõpõlvõh saa-s magusat õga päiv, tuuperäst olli' karameelka' veiga oodõt makõkraam. Hüä miil oll', ku imä tull' liinast, koh tä turu pääl käve piimä, munnõ vai ubinit müümäh, ja kodo tullõh tõi meele odavit neläkandilitsi, seest moosiga kompvekke. Nuu' väiko' karameelkapada-kõsõ' olli' vinne keeli paduutska'. Vil mälehtä mitmõvõarmilitsi tsõõrkit hernekompvekke. Sokolaadikompveki' olli' kalli' ja nuid ostõti perrehe veiga harvakutti. Nuid sai koolist näärikingitõsepakiga vai tõi lallõpõreh Talnast.

Mälehtä, õt Petseri leevä-kombinaadih küdseti leibäsaia ni tetti karameelkit, düssesi ja barbarissi – üt'e halja' ja tõõsõ' verevõ' ni ilostõ paprõ sisse käänat. Veiga magusa' ja pehmekese' olli' lehmäkese-kompveki' nimega Mu-Mu.

Meid, algkoolilatsi viidi sis vabrikuõ kaema, kuis nuid kompvekke tetäs. Mälehtä, õt oll' suur-suur karamelliunnik, midä sis vinne naase' kässi-ga touksi' ni vinnõdi'. Ja määne makus hõng õgal puul oll'! Tuu, õt mõnõl paabal oll' valgõ põll kõtu pääl tüüga mustast lannõ, võta-s edespidi kompvekiisso ar'.

Taskorahha oll' maalatsõl vähä, inämbüiste osti hindäle mõnõ kopka iist kikkakommi, hüä koolitii pääl nutsta'. Vahel osti 11-kopkalist eskimo-maroosinat vai kulinaarist 5 kopka iist tututavve küdset kuku-ruusaterr'i, midä parhillatsõl aol söövõ' liinalatsõ' ja suurõki' inemisõ' kinoh kalli raha iist. Tuul om eestikeelinõ nimi – paisumais.

Mälehtä, õt Petseri liina kaema tulnu' Eesti koolilastõ siah olli' veiga hinnadu joonilitsõ'-võrmilitsõ' tsellohvaa-nipaprõhe käänedü pleiadi-kompveki' – pikä' ja ilosa'. Eestih nätä' nuid müügih olõ-s, selle ostõti kodo üt'e. Petserih jal olõ-s saia' pastilaad. Sis, ku sugulasõ' Tartost tull'i, sis tiidse' tuud mullõ ja sõsarõlõ tuvva'.

Kompvekitüüstüs Eesti aol

Eesti aol oll' õgah suurõmbah ja väikõmbah liinah kompvekitüüstüs vai kogoni mito.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle,

tel 5656 9079, e-post: kauksiyulle@gmail.com

Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Sarapuu Indrek,

tel 522 0661, e-post: indrek.sarapuu@setomaa.ee

Keeletoimõtaja Palmi Silvi

Seto keele tõlkja Sarvõ Öio

Külesäädmine Lööpri Priit

Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Külviiku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõ Vello, Järvelli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

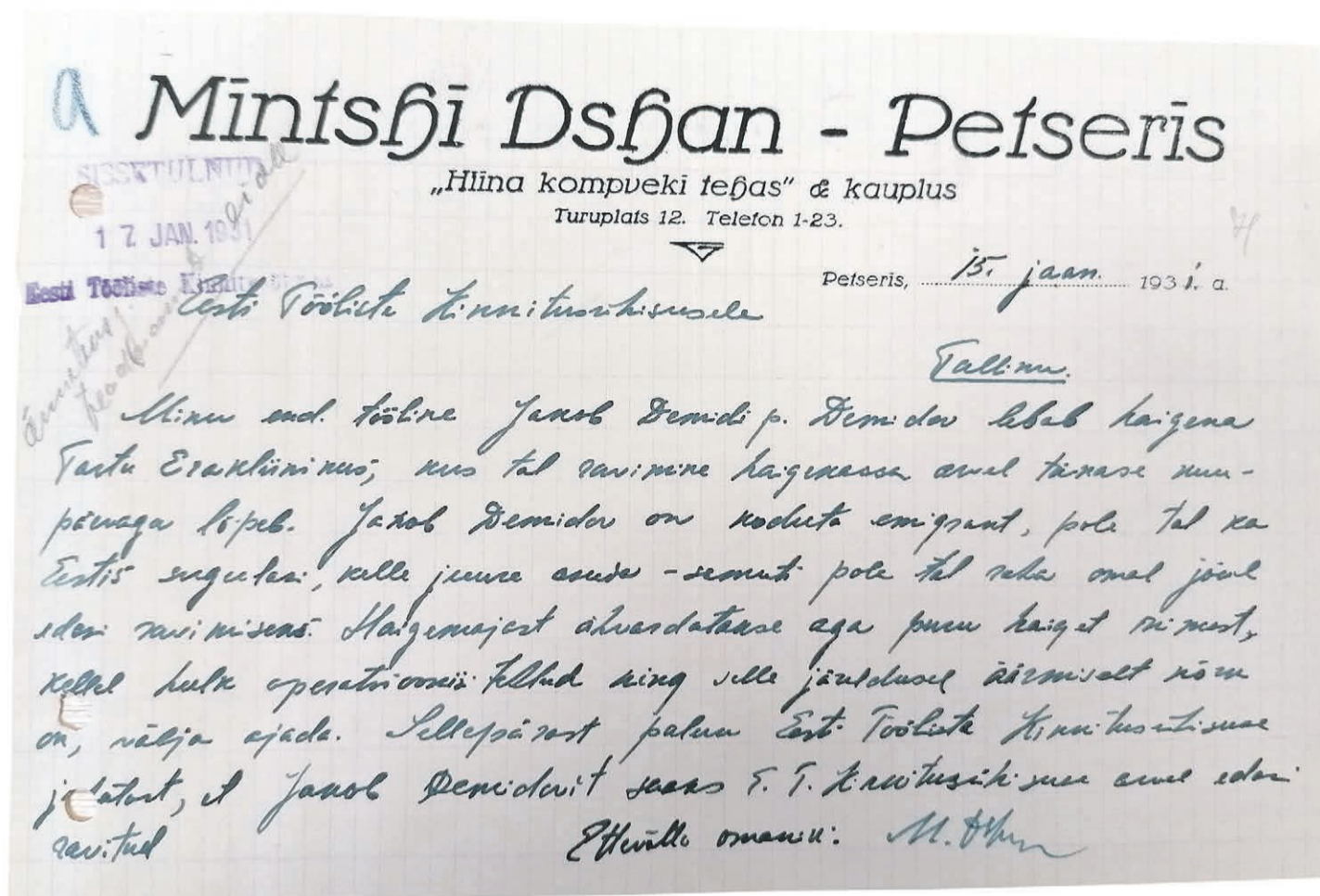
KAASTÜÜ' saata': kauksiyulle@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata': karin.viljus@setomaa.ee

Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Mintshi Dshani kiräblank.

Vehvermindikompveki papõr (Hiina kompvekitüüstüs Petserih). ERMi kogo pilt

Nuu' olli' inämbüiste 3–4 tüütäjäga väiko' vabrikukõsõ'. Magusat kraami tetti Talnah, Tartoh, Rakvereh, Viländih, Narvah, Tapal, Pärnuh, Paidõh, Kilingi-Nõmmõl, Haapsaluh, Kurõssaarõh, Hiiumaal, Jõgõ-

val, Elvah, Võroh, Valgah, Petserih, Mustviih ja muialgi. Suurõmba' tüüstüse' olli' Talnah, nigu aktiaseldsi Brandmanni ni osaühisustõ Riola, Ginovker, Debora ja Kawe šokolaadi-, kompveki-, kakao- ja biskviidivabrigu'. Tüüliš olõ kah hulga inämbä. Tuud ilosidõ papp- ja plekk-karpõga makõt kraami viidi Eestist muialõgi.

Eesti aol sündünü' inemisõ' mälehtäse' viil Tilk Piima kompvekke, midä sai üt'e sendi iist kats tükki. Maik olnu' nuil veiga hüä. Nüüd säändsit inämb tetä-i. Vai ku proomtas-ki, sis olõ-i maik inämb tuu. Hüäst ja odavast peeti vähikaala-kompvekke. Lastõlõ olli' kompvekipaprõ' ilosidõ lillivai eläjäpiltega, suurilõ näovai naläpiltega.

Petserih olõvat Eesti aol kompvekitüüstüs algusõ saanu joba 1920. aastil ja alostust olõvat tennü' hiinlasõ'. Umast latsõiäst joht mälehtä-i, õt kiäki olõsi kõnõlnu hiinlastõst Petserih, a elänü olõvat näid sääl kogoni mito. Tunnistu-

Lehmäkompveki papõr (Petseri Leeväkombinaat). Eräkogo pilt

sõst tuu perrä om muuseumih alalõ vil üt's karameelkakompveki papõr (kae' pilti), hiinlastõst-kompvekitegijist om veidõkõsõ kirotoõt umaalitsõh aokirändüseh, kukki' pallõ saa mano lukõ' ka arhiivipaprist.

Petserih võidsõ ka varahambatsõl aol olla' määnegi magusatüüstüs (kondiitritüükoda), koh tetti karameelkit, a tuu asi tahasi vil uurmist. Kimmähe oll' olõmah magusatüüstüs vindlälõ Labutini Aleksandr'il, a tuu alost' hiinlastõ umast ildampa. Petserih käve kuulsa maastõra peräst ka pallõ võõrit, tuuperäst oll' liin täüs tsäimau ja restoraanõ. Ka magusa- ja joogikraamil oll' sääl hüä minek.

Hiina kompvektivabrik

Kompvekitüüstüs alost' tüüd kas 8. vai 25. septembril 1926 (arhiivipaprih om märgit nii üt'e-ku tõistmuudu). Vabrigu tüüalast oll' märgit kompvekke tegeminõ ja müüminõ. Tüü oll'

käsitüü, ku vaia, tull' vabrikuh väläh olla' ka nädälilõpuh ni tetä' tüül pikki päivi.

Peremeestest om märgit kats miist – Tseng Shing Lien ja Mintshi (Min Tshi) Dshan – ja üt's naane, kinkõ väärnimi oll' kah Dshan, edimästest nimest om timä puhul tiidä' õnnõ F-täht. Tiidä' olõ-i, määndsel aol hiinlasõ' Petserihel olli' tulnu', õnnõ tuud, õt Lien tull' Eestihel 1924. aastal.

Edimält oll' tuu väigõkõnõ vabrik olnu Tarto huultsah majah nummõr 33. Puust huunõh oll' tüükoda ni kantõr. Mõni aasta ildampa, 1928. aasta juunikuuh om vabrik üle viid liinasüämehel, aadressiga Turuplats 12.

Algusõh oll' vabrigu nimi Hiina kompvekitõhas Tseng Shing Lien, 1931. aastast jalki Mintshi Dshan Petseris – Hiina Kompvekitõhas ja kauplus, a tegeligult oll' nimä', kats miist, ku peremehe' paprilõ ala kirotanu' õks ütstõõsõ ala – kua kunas õnnõ tuud märgõf vai sai.

Määndsit kompvekke sääl tetti, tuust olõ-i tiidä', a perräjäänü ümbrisapaprõ perrä valmstõdi kimmähe vehvermindi karameelkit. Võib-olla' tetti ka muidki kompvekke, arvada' õt miski õks prostõmbit ja odavampi.

Vehvermindi karameelkit sai hõlpsahe tetä', nuid võidsõ kotõhki valmsta'. Tull' võtta' puul killo sohkrit – vil paremp ku tükõsohkrit – puultõist klaasi vett, üt's tsäiluidsatäüs ätket ja viis tsilka vehvermindiõlli. Kõik tuu siäti kokko ni keedeti ilma segämälä' hillõkõistõ paah. Ku magusatsilk külmäh viih ar' hangu, tähendäs oll' „tainas“ paras. Tuu valõti võiuga määrõit livva pääl vällä ja ku veidõ jaahtu, naati sõkma ni vintämmä. Tetti säändse' pikä' tsõõrigu' riba', minkõst lõigati karameelkajuppa.

Tüütäjä'

1926. aastal alost' vabrik viie tüülišõga, kiä' tüülistõ kindlustuskassa nimekirä perrä kaiõh olli' kompvekipakõndaja'. Arvada' sis hiinlasõ' eis' teie' karameelkatinast. Naase' saiõ' kompvekele papridõ ümbrepandmisõ iist palka – puudajaolõ kompvekele pandõh 80–100 marka vai sis 130–140 marka pääväh, midä olõ-s sukugi pallõ.

Tüülišõ' olli' 1926 vinne noorõ' naase' vai näio': Zaitseva Maria (30), Svetlova Jevdokija (21), Sarapova Maria (17) ja arvada' sõsarõ' Ivleva Antonina (16) ja Anastasija (18). Ku tõõsõ' olli' külätütriku' (peri Sagorjast, Tüüvkuvast ja Butõrkast), sis sõsarõpaar elli Petserih Riia huultsah.

1927. aastast oll' tüüle mano võet seto vai eesti suku tütrik Leppik Maria. Viimäne oll' hoolas ja kipõ tüütäjä. Näütõst oll' timä 1927. aasta jaanuarih tiinnü 10 päävähä 13 krooni, tõõsõ' õnnõ 8,9 krooni 10. Päävähäpalk oll' naasekõistõl-näioikõistõl tsuut üle 1 krooni, pikembidõl päivil ka koon' 1,40 krooni. Ku arvõsta', õt tüü olõ-s rassõ, siis oll' vallaalastõlõ sobiv.

Vahtõpääll oll' tüüh ka üt's nuur miis, vinne emigrant Demidovi Jakov, kiä' oll' tüüle vormstõt ku kompvekitüüstüse opilanõ, perästpoolõ sai timäst kompvekimestri. 1931. aastast oll' tüütäjitõ mano tulnu' ja tüü käve joba säitsme inemisõga: päälõ inne nimetõt tütriku' ja 35-aastatsõ Demidovi-tsura vil ka Stõjetemina Praskovja (22) ja Dikšarjova Anna (19). Viimäne oll' abitüülinõ.

Huvitav om tuu, õt 1931. aasta suvõst om tüütõgijidõ hingekiräh ka peremiis Tseng Shing Lien eis', kiä' oll' aamõtõh kompvekimestrinä. Timä palk oll' tiidäki' tõisi umast korgõmp. Määndsehel keeleh peremehe' tüülistõga kõnõli, olõ-i tiidä'. Arvada' mõistsõ Dshan ka vinne kiilt, selle õt paprilõ om timäl märgit vinne tähtiga alakirotus. Lien oll' edimält paprilõ ala kirotanu hiina tähtiga (hieroglüüfega), peräst eesti tähtiga.

Jutt lätt edesi järgmätseh leheh.

Tunnustuse pälvitud õpetajad koos vallavanema ja ülemsootskaga.

Foto: Veiko Linnus

Hariduskonverentsil tunnustati ka õpetajaid

Tänavune Setomaa hariduskonverents toimus vähendatud kujul ning selle raames tunnustati ka Setomaa valla õpetajaid ja teisi haridusega seotud inimesi.

KARIN VILJUS

Setomaa vallavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna juhataja

Setomaa hariduskonverentsi, mille algatasid Setomaa Rahvahariduse Seltsi eestvedajad Vello Jüriöö ja Liina Palu, eesmärk on tuua esile ja väärtustada kooli osa seto omakultuuri õpetamisel ja hoidmisel, kaasata kogukond ning erinevad institutsioonid võimalikule koostööle ja tugevada põlvkondade vahelisi sidemeid omakultuuri ja seto keele omandamise protsessis.

Eelmise, 2019. aasta hariduskonverentsi tagasisidena tuli osalejatel mitu ettepanekut,

et hariduskonverents poleks ainult pärimuskultuuri õppele keskendunud ja hõlmaks ka muid haridusteemasid.

Sellises mahus, nagu algselt ürituse toimumine plaanis oli, tänase epideemilise olukorra tõttu korraldada ei saanud. Lisaks oli koroonaviirusesse nakatunute arvu kiire tõusu tõttu ja Terviseameti soovitusel edasi lükatud Setomaa valla õpetajate tunnustusüritust.

Eesmärgiga jätkata nii palju kui võimalik tavapärase elukorraldusega, kuid arvestades eelkõige ikkagi kõigi inimeste tervise hoidmise ja viiruse leviku tõkestamisele kaasaaitamisega, toimus Setomaa XI hariduskonverents vähendatud mahus ja selle raames toimus ka Setomaa valla õpetajate ja haridusega seotud inimeste tunnustamine.

Tänavu pidas ettekande Kaja Lind Sotsiaalkindlustusametist, kes tegeleb lasteabi telefonile tulevate pöördumistega. Ettekandja peatus ka laste vaimse tervise probleemidel.

Ligemale tunnisele ettekandele järgnes Setomaa õpetajate ja teiste haridusega seotud inimeste tunnustamine.

Setomaa valla tänukirja pälvitud:

Ilme Hoidmets, kes on Võru maakonna aasta gümnaasiumiõpetaja 2020 laureaati ja vabariikliku haridustöötajate konkursi „Eestimaa õpib ja tänab“ aasta gümnaasiumiõpetaja 2020 nominent.

Elle Tikkop, kes on Võru maakonna aasta klassiõpetaja 2020 laureaati.

Anneli Jõgela, kes on Võru maakonna aasta põhikooli aineõpetaja 2020 nominent ja Võru maakonna aasta gümnaasiumiõpetaja 2020 nominent.

Eva Sulaoja, kes on Võru maakonna aasta põhikooli aineõpetaja 2020 nominent.

Rein Tarros, kes leidis tunnustust mitmekülgse panuse eest Meremäe Kooli õppe- ja kasvatustöös.

Merike Kull, kes on teinud head tööd klassiõpetajana

Värskas Gümnaasiumis.

Ingrit Kala pälvis tunnustuse Setomaa valla üldhariduskoolides tulemusliku majandusõppe koordineerimise ja õpilasfirmade laadete korraldamise eest.

Tiina Kadarpik, kelle eestvedamisel on laienenud Värskas Muusikakooli tegevus Mikitamäele ja Meremäele.

Eve Kapteni tunnustati kohusetundliku ja tulemusliku Värskas Lasteaia töö eestvedamise eest.

Kaja Ziugandi tunnustati aktiivse ja pühendunud töö eest Meremäe Kooli „Tsirgupesäke“ liitriühmas.

Karmen Kartsepp pälvis tunnustuse tulemusliku ja pühendunud töö eest Setomaa valla üldhariduskoolides.

Setomaa Liit aga kinkis Värskas Gümnaasiumile Euroopa ettevõtliku kooli tiitli pälvimise eest suuremõdulise televiisori. Kingituse andis üle Liidu juhatuse esimees Margus Timmo.

Tunnustati aasta parimaid ettevõtjaid

INDREK SARAPUU ULVI OPER

28. oktoobril jagati Värskas aasta ettevõtlustunnustusi. Aasta ettevõtjaks Setomaal kuulutati Lõuna-Antsu talu peremees Rein Kooser. Tänukirjad koos Piusa savikojas valminud spetsiaalse kausiga said Politsei- ja Piirivalveamet, Värskas kauplust Lemmik pidav Marmil OÜ, Setomaa Liit ja Värskas Sanatoorium.

Setomaa vallavanem Raul Kudre sõnas, et tänavune aasta oli kõigile, sealhulgas ettevõtjatele keerulisem kui eelnevad ja maailmas valitsev koroonakriis jättis oma jälje, kuid samas sundis ka nutikusele.

„Setomaa ettevõtjad on sellest kõigest hästi välja tulnud ning tööd jätkanud,“ sõnas vallavanem. „Eks mõneti on võidetud, mõneti kaotatud. Kergekäeliselt pole midagi kinni pandud ja on olnud väga vastutustundlikud. Kõik, kes täna tänukirjad ja tiitli saavad, kindlasti väärivad seda.“

Setomaa aasta ettevõtjaks kuulutati **Lõuna-Antsu talu OÜ ja Rein Kooser**. Äärealadel on turustamine, käibe tekitamine ja ettevõtte ellujäämine oluliselt keerulisem. Rein Kooser on ühiskondlikult aktiivne ning mitmekülgne mees, kes on lõõnud kaa-

sa valla lumetõrjetöödel, on vabatahtlik päästja ja jahimees ning osaleb kahe leelokoorti töös. Ettevõtlusega on ta tegele-
nenud 21 aastat.

Politsei- ja Piirivalveamet on jõuliselt nähtav ka Setomaa vallas. Ta on üks suuremaid tööandjaid, mehitades neli piirivalvekordonit ja tagades igapäevast turvalisust üle valla koos politseipatrullidega. PPA on saavutanud hea koostöö kohaliku kogukonnaga.

Marmil OÜ, Värskas kauplus Lemmik on arendanud e-kaubandust, mis aitas kohalikel elanikel kriisiolukorras turvaliselt ostelda.

MTÜ Setomaa Liit Setomaa Saatkond Tikupois, mis asub Eesti keskpunktis ja on esindus, kus mandrieestlane ja meie külaline lähemalt või kaugelt erilise piirkonnaga esimest korda kohtuda võiks.

SA Värskas Sanatoorium tootearendus Tsilk. Eesti maapõues on rikkusi, mille väärdamiseks on head ideed ja teadlaste nõu tarvis. Neid rikkusi leidub ka Setomaal. Teadlased leidsid, et Värskas kuuororvakeskuse puuraugust nr 6 ammutatav mineraalvesi on ideaalne nina limaskestale ravimiseks. Mõeldud – tehtud, valmis Värskas looduslikust mineraalveest nina- ja kurgusprei Tsilk.

Setomaal on registreeritud ligi 300 ettevõtet.

Tunnustatud ettevõtjad (vasakult) Margus Timmo, Vello Saar, Rein Kooser, Kristina Mitt ja Margus Karro. Foto: Veiko Linnus

Kaitseväge piirkondlikud juhid kohtusid Setomaa esindajatega

INDREK SARAPUU

11. novembril võõrustasid Setomaa vald ja Setomaa Liit kaitseväge piirkonna juhte. Kohtumised toimusid nii vallamajas kui vast valminud Reegi majas. Öhtul osaleti Kaitseliidu Võrumaa maleva kaitseleitlaste vande andmise tsereemonial Petserimaa Vabadussamba juures Värskas.

Kohtumisel osalesid 2. jalaväebrigadi ülem kolonel Tarmo Metsa, brigadiveebel staabiveebel Helari Pilve ja brigadi tsiviil-militaarcoostöö ohvitser nooremseersant Rasmus Kork. Vastuvõtjateks olid Setomaa Liidu juhatuse liige Aare Hörn ja vallavanem Raul Kudre.

„Kaitseväge 2. jalaväebrigadi näol peab kohtumist olu-

Kaitseväge ohvitserid tutvumas Reegi maja sõjaajaloolise sisuga. Foto: Indrek Sarapuu

seks eelkõige olukorra teadlikkuse tõstmise seisukohast, kuna külastatav piirkond on brigadi huviala,“ sõnas kolonel Tarmo Metsa. „Kaitseväge

väärtustab suhteid kohalike omavalitsustega, koolidega ja teiste asutustega ning inimestega, kes moodustavad kohaliku kogukonna. Üksteise tundmi-

ne organisatsiooni ja isikute tasandil ning omavaheline suhtlemine on hea koostöö eelduseks nii rahu- kui ka kriisiaja tingimustes.“

Setomaa vallavanem Raul Kudre leidis, et kaitseväge on Eesti üks suurimaid struktuure, kes kaasab ka väga palju inimesi. „Setomaa vald on ELi pikimat välispiiri omav vald ning ka ohu korral oleme meie esmane tanner, kes tegevused käivad,“ ütles vallavanem. „Arutada millised plaanid on kaitseväel ja kas neid saab ühitada valla plaanidega, on üks kohtumise eesmärk. Valdkon- naks on infrastruktuuri kor- rashoid – teed, elekter, side jne. Alati on võtmetähtsusega ka siin elavad inimesed.“

Kohtumisel keskenduti teede olukorrale vallas. Ka kaitseväge esindajad leidsid, et

teede läbitavus on oluline ja sellega peab tegelema. Kindlasti antakse selles küsimuses omapoolne sisend, kuid koostöö peab ses osas olema tõhus ennekõike Politsei- ja Piirivalveameti ja Kaitseliidu- ga. Kohtumisel räägiti ka uute turismiatraktsioonide arendamisest, mis seotud Eesti sõjanduslooga.

Kindral Reegi majas, mis asub ajaloolisel Põhjalaagri territooriumil, kohtuti Seto Instituudi juhi Ahto Raudoja ja muuseumi programmijuhi Marili Slavskiga. Raudoja tutvustas Põhja- ja Lõunalaagri ajaloolist tähendust ning rääkis, milliseid temaatilisi matku on lähikonnas võimalik korraldada. Kolonel Metsa mõn- nis, et sõjaväelaste identiteedi kin- nitamiseks oleks Reegi majast lähtuvates programmides osa-

lemine äärmiselt oluline ja tõstaks kaitsetahet. Kaitseväge esindajad mainisid, et Reegi maja on 2. jalaväebrigadi identiteedi seisukohalt oluline tähendusga.

Obinitsa seto seltsima- jas peeti aru Kaitseliidu Rõuge-Vastseliina üksikkompanii pealiku Anu Jõgeva ja MTÜ Kindel Kants juhtkonnaga. Piusa kordoni juures kohtuti sealsete ametnikega.

Kaitseleitlasena aktiiv- selt tegev Aare Hörn leidis, et lisaks kaitse- ja kriisikorral- dusele pole vähe tähtis ka isa- maaline kasvatus, mis tugev- dab meie kaitsetahet ja võimet ning mille osas on koostöö kaitsevägega oluline.

Öhtu lõpetas uute kaitseleit- laste vande andmise pidulik tseremoonia Värskas Petseri- maa Vabadussamba jalamil.

Valla üldplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande avalikud arutelud

15.–17. detsembrini toimuvad Setomaa valla üldplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande avalikud arutelud.

Avalikel aruteludel antakse ülevaade koostatavast üldplaneeringust ja sellega seotud keskkonnamõju strateegilisest hindamisest (KSH), tutvustatakse väljapaneku jooksul esitatud arvamusi ning kõigil osalejatel on võimalik esitada täiendavaid küsimusi üldplaneeringu ja sellega seotud materjalide kohta.

Ootame kõiki huvitatud elanikke osalema üldplaneeringu ja selle KSH aruteludel!

Setomaa valla üldplaneeringu ja KSH aruande eskiis oli avalikul väljapanekul 12. oktoobrist 11. novembrini 2020. Väljapaneku ajal laekus ettepanekuid kaheksalt ametkonnalt ja üheteistkümnelt vallaga seotud elanikult.

Ettepanekud sisaldasid ehituskeeluvööndi ja ehitusjoone kulgemist, puhkemetsade ja väärtusliku põllumaa kajastamist kaardil, reoveekogumisa ala ettepanekuid, maa juhtotsarbe määramist, matkaradade

Kus ja millal?

Setomaa valla üldplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande avalikud arutelud toimuvad:

- 15. detsembril kell 13 Mikitamäe teeninduspunktis;
- 16. detsembril kell 13 Värskas kultuurikeskuses;
- 17. detsembril kell 12 Obinitsa külakeskuses.

kulgemist, tuletõrje veevõtu-kohtasid, miljööalale uue hoonestusala piiritlemist, rohevõrgustiku piiri korrigeerimist, jalg- ja jalgrattatee planeerimist, maaparandussüsteeme, veeliiklusrajatiste ja väikesadama mõiste seletust, riigikaitse maa-ala selgitust, rohevõrgustiku ja väärtusliku põllumaa muudatusi, erinevaid täpsustusi ja parandusi seletuskirjas ja kaardil. Ettepanekuid tehti ka KSH aruande eelnohu kohta.

Ettepanekute sisu ja valla-poolsete seisukohtadega saab täpsemalt tutvuda valla kodulehel üldplaneeringu materjalide juures.

Setomaa Vallavalitsus

Setomaa Vallavolikogu istung 29.10.2020 Mikitamäel

■ Võeti vastu Ani detailplaneering Väike-Rõsna külas ja suunati avalikule väljapanekule.

■ Nõustuti Väike-Rõsna külas riigile kuuluvale Ravimuda karjääri kinnistule keskkonnamõju andmisega täiendavaid tingimusi esitamata – järvemuda kaevandamine kuuroratraviks.

■ Muudeti Setomaa Vallavolikogu 27.08.2020 otsust nr 21 „Arvamuse andmine Miikse liivakarjääri mäeeraldise keskkonnamõju taotluse kohta“.

■ Tunnistati kehtetuks Meremäe, Mikitamäe ja Värskas volikogude kehtestatud jäätmekavade määrused; jõustunud on Võru maakonna omavalitsuste ühine jäätmekava 2020–2025.

■ Otsustati korraldada ümber Setomaa vallas tegutsevad rahvaraamatukogud alates 01.03.2021: Mikitamäe

Raamatukogu, Saatse Raamatukogu, Meremäe Raamatukogu ja Obinitsa Raamatukogu liidetakse Värskas Raamatukoguga ja moodustuva ühendatud nime on Setomaa Valla-raamatukogu; alles jäävad praeguste raamatukogude kasutatavad ruumid ning raamatukoguteenuse pakkumine jätkub ka edaspidi kõikides senistes asukohtades.

■ Muudeti Setomaa Vallavolikogu 27.12.2018 otsust nr 63 „Setomaa Vallavalitsuse hallatavate asutuste koosseis“ – alates 01.03.2021 moodustava Setomaa Vallaraamatukogu koosseis on 1,0 direktori ja 5,0 spetsialisti ametikohta.

■ Kehtestati Setomaa Vallaraamatukogu põhimäärus.

■ Kehtestati kultuuriürituste toetamise kord.

■ Kehtestati sporditegevuse

toetamise kord.

■ Muudeti Setomaa Vallavolikogu 26.09.2019 määrust nr 13 „Setomaa valla huvihariduse ja huvitegevuse toetamise kord“ – huvitegevuse toetuse liigina lisati laagris osalemise toetus.

■ Otsustati jätkuvalt osaleda teiste kohalike omavalitsuste üldhariduskoolide tegevuskulude katmises Setomaa valla eelarvest proportsionaalselt teiste kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppivate õpilaste, kelle rahvastikuregistri järgne elukoht on Setomaa vald, arvuga ja maksimaalselt Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud õppekoha tegevuskulu piirmäär ulatuses ühe kalendrikuu kohta (2020. a ühe õppekoha tegevuskulu piirmäär on 92 eurot kuus).

■ Nimetati Setomaa valla

esindajaks Karin Viljus Värskas Gümnaasiumi hoolekogusse ja Meremäe Kooli hoolekogusse ning Martin Sulp Värskas Lasteaia hoolekogusse.

■ Määrati Setomaa Vallavalitsuse 2020. ja 2021. aasta konsolideeritud majandusaasta aruande auditeerijaks ja konsolideerimisgruppi kuuluva äriühingu Setomaa Haldus OÜ 2020. ja 2021. aasta raamatupidamise aastaaruande ülevaatuse läbiviijaks AMC Audit OÜ.

■ Valiti Setomaa Vallavolikogu haridus- ja spordikomisjoni esimeheks Piret Kase ja aseesimeheks Katrin Rahusoo.

■ Kinnitati Setomaa Vallavolikogu haridus- ja spordikomisjoni koosseis: Piret Kase, Katrin Rahusoo, Triinu Arund, Eve Kapten, Triinu Kotov, Angelina Kõrvits-Pai, Rein Zaitsev, Rein Tarros ja Arno Vares.

Viiruse levikust lähtuvad piirangud

■ Kehtestatud on maskikandmise või nina ja suu katmise kohustuse siseruumides, sh ühistranspordis ning teeninduskohtades, huvihariduses ja -tegevuses, täiendõppes ning koolitusel. Maski ei pea kandma inimesed, kellele see on meditsiiniliselt vastu näidustatud ning alla 12-aastased lapsed, võimalikud on ka teised põhjendatud olukorrad).

■ Poodides ja kaubanduskeskustes ühiskasutatavates ruumides kehtib nn 2+2 reegel. Korralduse järgi võivad kliendid poodides ja kaubanduskeskustes liikuda kahekesi koos, hoides teiste inimestega vähemalt kahemeetrist vahemaad.

Piirang ei kehti koos liikuvatele perekondadele ja olukordades, kus tingimusi ei ole võimalik mõistlikult tagada. Piirang ei kehti töötajatele ega ka teenuse osutamise kohtades, näiteks apteekides, pankades, ilusalongides jm.

■ Toitlustusettevõtete müügi- või teenindussaalides ning meelelahutus- ja kultuuriasutustes, näiteks teatris, kinos, kontserdil, ööklubis jm, lubatakse ühes seltskonnas koos viibida kuni 10 inimesel, kes hoiavad teiste inimestesga vähemalt kahemeetrist vahemaad (nn 10+2 reegel).

Allikas: Terviseamet

MERIKE TEIN

Setomaa vallavalitsuse sotsiaalosakonna juhataja

Setomaa valda saabus Euroopa Liidu toiduabi. Toiduabi jagatakse sotsiaalministeeriumi nimekirja alusel toimetulekutoetuse saajatele, kuhu kuulub meie vallas 29 leibkonda. Kokku sai toiduabi 66 inimest. Samuti jaotatakse abi inimestele, kellele kohalik omavalitsus on määranud perekonna sissetulekut sõltuvalt või konkreetse teenuse kulu kompenseerimiseks toetusi. Neid on meie vallas 45 inimest.

Kokku saab Euroopa Liidu toiduabi 111 Setomaa valla inimest. Igale Euroopa Liidu toiduabi saajale on määratud komplekt, mis koosneb 20 tootest ning 34 ühikust.

Mahalaadimisel ja komplekteerimisel olid hõivatud kõik valla sotsiaalosakonna töötajad, kes abipakid laiali jagasid.

Abisaadetise saabumine Värskasse ja pakkidesse seadmine.

Foto: Indrek Sarapuu

Tugigrupid lapsena seksuaalselt väärkoheldud täiskasvanutele

Eestis on alustanud tööd tugigrupid lapsena seksuaalselt väärkoheldud täiskasvanutele. Grupiga liitumiseks peab olema vähemalt 18-aastane. Grupi tegevus on tunduvalt teema tõttu kõrvalistele varjatud ning toimimisaeg ja -koht on teada vaid grupijuhitidele ning -liikmetele.

Praeguseks töötavad grupid Tallinnas ja Tartus, novembris avatakse grupp ka Paidesse. Kui ka Põlvamaal leidub vähemalt 10 soovijat, avame grupi ka Põlvas.

Grupis osalemine on täiesti anonüümne, s.o ei ole vaja öelda oma kodust aadressi, perekonnanime ja vanust.

Soovi korral võid kasutada varjunime. Grupis arutame läbi ka inimese jaoks olulised küsimused, nt kas teised grupiliikmed tänaval teretada võivad jms.

Inimesed räägivad meie juures täpselt nii palju, kui nad tahavad rääkida. Nad avavad täpselt nii palju, kui nad peavad vajalikuks. Grupis osa-

lemine on kõikidele tasuta, grupe rahastab Sotsiaalkindlustusamet Ohvriamet.

Oodatud on kõik lapseas seksuaalvägivalda kogenud täiskasvanud inimesed olenemata oma soost, vanusest, seksuaalsest suundumusest.

Grupe juhivad vastava ettevalmistuse saanud psüh-

holoogid, seksuoloogid ja sotsiaalaala töötajad.

Grupiga liitumiseks võta julgelt ühendust grupi koordinaatoriga e-maili kaudu tugigrupp555@gmail.com või helista sotsiaalkindlustusameti Ohvriabi kriisitelefoni 116 006.

Välismaalt saab Eesti ohvri-

abi kriisitelefoni kätte numbril +372 614 7393.

Unustada ei ole võimalik, aga oma elukvaliteeti on võimalik paremaks muuta, samuti vabaneda häbi- ja süütundest.

Abi on olemas, ära jää oma murega ükski, astu julgelt esimehe samm ja kirjuta.

Sotsiaalkindlustusamet

Jõulukampaania toob Värskas lasteaeda tuletõkkeksed

Tallinnas asuv perettevõtte Tammer OÜ on juba kaks aastat koostöös Päästeametiga läbi viinud heategevuskampaaniaid „Turvalised jõulud“, mille raames luuakse turvalisust mõnes lasteasutuses. Seekord jõudis abi Värskas lasteaeda.

INDREK SARAPUU

Tammer OÜ on 1995. aastal asutatud ettevõtte ja toodab terasprofiilist ning silemetallist tuletõkke-/tavauksi ja -aknaid. Samuti teostatakse Stålprofil AB profiilide edasimüüki Baltikumis. Täna on ettevõtte kasvanud ligi 200 töötajaga suurimaks metallustootjaks Baltikumis.

Teisipäeva hommikupoolikul saabusid firma esindajad lasteaeda üle vaatama ning mõeldistama, täpsustama val-

Tammer OÜ esindajad kohtumas Setomaa valla spetsialistidega Värskas. Foto: Indrek Sarapuu

la esindajate ja lasteaia juhi Eve Kapteniga, millised ukseid võiksid kõige paremini sobida.

Ettevõtte personalijuht Elen Lamp kõneles, et kaks eelnevat aastat on samuti tehtud koostööd Päästeametiga. „Projekti raames vahetame ühes lasteasutuses välja nõuetekohaselt tuletõkke avatäiteid,“ selgitas

Lamp ja toonitas, et firma soov on märgata ja hoolida ning parandada Eesti lasteasutuste turvalisust.

2018. aastal sai endale uued avatäiteid Karikakra lasteaed Tallinnas ja 2019. aastal Vihasoo lasteaed Harjumaal. 2020. aasta projektiks valiti Värskas lasteaed.

Lamp sõnas, et murekohaks on see, et ühest evakuatsiooni- nitrepikojast on omaette tuletõkkeseksioon moodustamata ning on vaja kuni nelja uut tuletõkkeust.

„Projekti on kaudselt kaasatud ka meie kliendid ning Tammeri töötajad, kes saavad samuti oma panuse projekti anda,“ teatas Lamp.

„Selle asemel, et teha jõulude ajal nurka seisma jäävaid meenekingitusi klientidele või loosipakke oma töötajatele, oleme otsustanud ühise panuse anda heategevusprojekti, mis hõlmab endas ka sotsiaalset vastutust. Lisaks soovime edaspidi Tammeri kalendri siduda heategevusprojektiga – eelneva aasta projekti kajastame järgneva aasta kalendris. Ehk siis 2019. aasta projekt kajastub 2021. aasta kalendris, 2020. aasta projekt kajastub 2022. aasta kalendris.“

Uste paigaldamisest valmib ka videoluug.

Setomaa noortekeskuste esimene ühine aasta

TRIINU ARUND

Setomaa Noorsootöö Keskus

Värskas, Meremäe ja Mikitamäe noortekeskused liideti kokku üheks asutuseks Setomaa Noorsootöö Keskuseks jaanuaris 2020. Natuke veel ja ongi üks aasta täis. Piirkondades tegutsevad täiskohaga noorsootööspetsialistid, kelle ülesandeks on korraldada noorsootööd ka Setomaa valla üldhariduskoolides. See tähendab, et noorsootööspetsialistid töötavad kahes asutuses: koolis huvijuhi rollis ja noortekeskuses noorsootöötajana.

Tavapäraselt noored ei tule noortekeskusse või huviringi, näiteks parkuuri, selle teadmisega, et nad võtavad osa noorsootööst. Noorsootööspetsialistide ja teiste noorsootöö valdkonna korraldajate roll on piirkonnas tagada noortele vajalik ning neile vastav arengukeskkond. Kõige tähtsam asi noorsootöös on noore arengu toetamine, mis tähendab, et noorele tuleb tagada võimalused lähtuvalt noore huvidest ja tema ümber olev võrgustik peab sellega arvestama.

Setomaa Noorsootöö Keskus kui alustav organisatsioon on kolme noortekeskuse igapäevast tööd korraldamisel võtnud aluseks Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse koostatud dokumendi „Noortekeskuste hea tava“, mis on olnud hea abimaterjal väärtuste väljatoomisel.

Meie noorsootöö peamine suund on toetada noorte ettevõtlikkust, mis tähendab, et noorsootöötajad tutvustavad noortele omaalgatuse põhimõtteid ja võimalusi, arvestades noorte huvidest, motiveerides ja toetades nende eestvedamisi. Hoolimata sellest, et loodud asutus on veel noor, olemas suutnud kolmes piirkonnas tõsta noorte omaalgatust ning juba näeme noorte projektide põhjal, et noored on julgemad algatama, läbi viima ning vastutust võtma. Setomaa Noorsootöö Keskuse kolm noortekeskust osalesid käesoleval aastal esimest korda noortekeskuste mõju hin-

damise projektis, mille käigus analüüsitakse kohalikes noortekeskustes käivate noorte enda räägitavaid lugusid sellest, kuidas on noortekeskuste tegevustes osalemine nende elu mõjutanud. Lugudest saadud tagasiside põhjal saab väita, et Setomaa kolm noortekeskust on nii erinevad, kuid samas nii sarnased. Selle põhjuseks on üks eesmärk, kuhu liigutakse, aga erinevaks muudab noortekeskusi noorsootöötajate loovus, teadmised, oskused ja kogemused.

Ettearvamatu, raske ja eksimusterohke aasta hakkab täis saama. Õppetunde on olnud rohkem kui üks, mõni on olnud kergem, mõni pisara silma toonud. Kes ütles, et algus on kerge? Iga uus ettevõtmine või suur muutus vajab aega, et leida kindel suund, kuhupoole liikuda. Katsetamine, proovimine ja eksimine käivad ju õppimise ja arengu juures. Nii nagu noored õpivad oskusi selleks, et tulevikus paremini hakkama saada, vajab ka loodud keskus koos meeskonnaga aega, et õppida, areneda, selleks et piirkonna noorsootöö oleks silmapaistev, jätkusuutlik ja piirkonna noorte ootuste vastav.

Aastal 2021 jätkavad Setomaa Noorsootöö Keskuses tööd noorsootööspetsialistid:

Triinu Kotov – Värskas gümnaasiumis ja Värskas avatud noortekeskuses;

Päivi Kahusk – Meremäe koolis, Meremäe avatud noortekeskuses ja Obinitza noortetoas;

Kristin Tisler – Mikitamäe koolis ja Mikitamäe noortekeskuses.

Noortekeskuste tegemiste kohta leiab infot facebooki lehel Setomaa Noorsootöö ja piirkonna noortekeskuste facebooki lehtedelt.

Setomaa noortekeskused on avatud kõigile, nii noortele kui lastevanematele. Julgelt võib pöörduda küsimuste või ettepanekutega oma piirkonna noorsootööspetsialisti poole, kuna kõige parema koostööni viib ikkagi silmast silma kohtumine.

Meremäe ja Obinitza raamatukogud 95

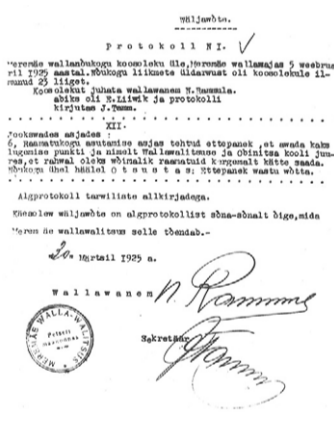
TIINA LILLMAA ANNI LAHE

Oli 1925. aasta 5. veebruar. Meremäe vallanookogu oli kogunenud oma järjekordest koosolekule. Lähtuvalt 1924. aasta avalikkude raamatukogude seadusest ning sellele järgnenud Petseri maakonnavalitsuse 1925. aasta 10. jaanuari korraldusest raamatukogupunktide asutamise kohta tegi vallanookogu selleksaamale koosolekul üksmeelse otsuse avada kaks lugemispunkti: vallavalitsuse ja Obinitza kooli juures. Seda, Mare Polli poolt Pihkva või Petseri arhiivist toodud, kõigi nõutavate allkirjade ja pitsatiga varustatud väljavõtet Meremäe vallanookogu 1925. aasta 5. veebruari koosoleku protokollist peame ühiskuse oma raamatukogude sünnitunnistuseks.

Obinitza raamatukogu lugu

Obinitza raamatukogu alustas tööd Obinitza kooli ja Issanda Muutmise kirikuga samas majas. Esimene raamatukogu juhataja oli Marie Palgi (1904–1972). Kõige rohkem laenutati raamatuid õpilastele, enamik täiskasvanud lugejad olid pühapäevakooli õpilased. Sel ajal puudus paljudel kirjaoskus ja tihti suhtuti noortesse, kes raamatu taga istusid, isegi veidi halvustavalt. Raamatukogu algusaastatel loeti põhiliselt meelelahutuslikku kirjandust ja praktilise sisuga käsiraamatuid. 1940. aastaks oli kohalik rahvas lugemise kui eneseharimise ja meeldiva ajaveetmise vormi omaks võtnud.

Pärast sõda laenutasid raamatuid kordamööda kooliõpetajad. Raamatukoguhooldi töökoht loodi 1949. aastal. Sõjajärgsetel aastatel töötasid raamatukogus Olga Vojevo-

Meremäe ja Obinitza raamatukogude „sünnitunnistus“.

dova (Vint) ja kohalik noormees Jaan Kuhu, kes töötas ka rahvamajas.

1956. aastal alustas Obinitza raamatukogus tööd Tallinna Kultuurharidusala kooli lõpetanud Liidia Sillaots (1933–2016). Ta juhatas raamatukogu 38 aastat. Raamatukogu asus endises kauplusehoones ja raamatud paiknesid müügi-ruumist alles jäänud riulitel. Hiljem koliti külanõukogu arhivikorrusele. Aeg nõudis nõukogulike propagandaürituste korraldamist ja ühiskondlike ülesannete täitmist. Palju aega kulus loosungite tegemiseks, mida telliti kohalikust majandist. Raamatukogu allus Vastseliina kultuuriosakonnale, kes andis plaanilised ülesanded ja kontrollis nende täitmist.

1960. aastad tõid külaellu muudatusi: väikesed kolhoosid liideti Obinitza sovhoosiga ja Obinitza külanõukogu liideti Meremäe külanõukoguga. Valmis Obinitza uus koolimaja ja keskusesse ehitatud elamutesse tulid elama põllumajandusspetsialistid. Paljud noored omandasid kõrghariduse kaugõppes ja see nõudis raamatukogult vastava kirjanduse muretsemist. 1969. aastal kolis raamatukogu uutesse ruumidesse ja välja vahetati raamatukogu sisustus. Koostöö majan-

di ja kooliga oli hea, korraldati ühisüritusi ja käidi koos ekskursioonidel. Toimusid kohtumised tuntud kirjanikega, populaarsed olid raamatuarutelud ja kirjanduslikud kohtud.

1970. aastatel said alulise rahvaluulekogujate ekspeditsioonid Setomaale. Liidia Sillaots, kelle suureks hobiks oli kodu-uurimine, abistas neid meelsasti. Raamatukogu juures käis koos ka Helbi leelokoor.

Eesti taasiseisvumisel majand lagunes ja see tõi paljudele inimestele kaasa töökoha kaotuse. Raamatukogust sai pingete maandamise koht, raamatukoguhoidjale räägiti oma muredest ja rõõmudest, tihti leiti koos ka lahendus.

1994. aastal kolis raamatukogu uutesse ruumidesse lasteaia majja. Kevadel asus Obinitza raamatukogu juhatajana tööle Tiina Lillmaa. Vanas raamatukogu majas alustas 1995. aastal tegevust Obinitza Muuseumitar, mille loojaks ja esimeseks juhatajaks sai Liidia Sillaots. Kuna raamatute ja perioodika hinnad olid kõrged, käidi neid ikka laenutamas raamatukogust. Obinitza raamatukogu teeninduspiirkonna elanikud olid valdavalt vanemaealised, neile oli raamatukogu kokkusaamise ja maailma asjade arutamise kohaks. Õpilasedki ei saanud ilma raamatukoguta läbi: lisaks õppetööks vajaliku materjali otsimisele kohtuti siin sõpradega.

Oli väga kiirete muudatuste aeg ja nõukogude ajal omandatud haridusest jäi väheseks. Pooldati põhimõtet, et kohalikud spetsialistid saaksid kaugõppes omandada kõrghariduse ja jääksid ka kohapeale tööle. Seda võimalust kasutasid paljud, kes praeguseni hariduse- ja kultuurivaldkonnas töötavad. Raamatuid tellides tuli alati üliõpilaste vajadustega arvestada. Uued reisivõi-

malused võimaldasid tutvuda Eesti ja Põhjamaade raamatukogudega. Arvuti ja internet tundusid olevat mägede taga. Mõõdus vaid paar aastat ja 90-ndate lõpus võeti Võrumaa raamatukogude kasutusse raamatukoguprogramm „Kirjasto“, mille 2004. aastal vahetas välja RIKS. Samal aastal avas Obinitza raamatukogu ruumides ukseid internetipunkti, mida asuti aktiivselt kasutama.

2006. aastal kerkis Meremäe valla arengukava arutamise käigus päevakorda raamatukogu kolimine Obinitza koolimajja. 2009. aasta sügisel avaski raamatukogu lugejatele ukseid värskelt renoveeritud ja uue sisustuse saanud külakeskuse ruumides. Lisaks raamatute ja perioodika laenutamisele ja kohallugemisele oli võimalik kasutada interneti, tutvuda kodulooliste materjalidega, pidada koosolekuid, võtta osa käsitöökursustest ja teistest üritustest. Eraldi ruum oli kaugtöö tegemiseks. Obinitza raamatukogu oli tagasi Tuhkvitsa oru kaldapealsel, kust ta oma tegevust alustas.

Viimasesse aastakümnesse on jäänud palju kohtumisi kirjanikega, mitmeid ühisõppimisi, koostööd nii kohalikul, Eesti-sisesel kui ka rahvusvahelisel tasandil. Eriti sündmusterohke oli 2015. aasta, mil Obinitza küla oli soome-ugri kultuuripealinnaks. Aastate jooksul on tehtud mitmeid kirjandus- ja käsitööalaseid ühisprojekte. Jätkuvalt on internetipunktis palju e-teenuste kasutajaid. Alates 2019. aasta lõpust asub raamatukogu ruumides ka Obinitza postipunkt.

2020. aastal 95-aastaseks saanud Obinitza raamatukogu on jäänud läbi aegade eneseharimise, vaba aja sisustamise ja kokkusaamise kohaks.

(järgneb)

Mis on noorsootöö?

- Noorsootöö on tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgsaks arenguks, mis võimaldab noorel vaba tahte alusel perekonnas, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda. Noorsootöö korraldamisel lähtutakse järgmistest põhimõtetest:
 - 1) noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, kaasates neid otsuste tegemisse;
 - 2) tingimuste loomisel teadmiste ja oskuste omandamiseks lähtutakse noorte vajadustest ja huvidest;
 - 3) noorsootöö põhineb noorte osalusel ja vabal tahtel;
 - 4) noorsootöö toetab noorte omaalgatust;
 - 5) noorsootöös lähtutakse võrdse kohtlemise, sallivuse ja partnerluse põhimõttest. (Allikas: Noorsootöö seadus)
- Lihtsustatult öeldes on noorsootöö noore inimese positiivse arengu toetamine ja selleks tingimuste/keskkonna loomine. Kuna areng on oluliselt seotud õppimisega, on noorsootöö suure osas mitteformaalne õppimine, samas noorsootöös osaledes õpitakse ka informaalset. (Allikas: entk.ee)
- Mitteformaalne õppimine on see, mis leiab aset väljaspool kooli ning on ette võetud teadlikult, eesmärgiga end arendada. Mitteformaalne õpe võib toimuda väga erinevates keskkondades (näiteks looduses), mille puhul õpetamine ja õppimine ei pruugi olla ainuke ega peamine otstarve. Informaalne õpe on õppija seisukohast lähtudes eesmärgistamata õppimine, mis toimub igapäevaelu situatsioonides (näiteks perekonnas, töökohas) ja mille tulemused ei ole enamasti õppija jaoks koheselt nähtavad. (Allikas: mitteformaalne.ee)

Puuetega inimesed saavad Võru maakonnas tasuta hambaravi

Eelmisel aastal laiendas haigekassa tasuta hambaravi võimalusi füüsiliste ja vaimsete puuetega inimestele, kes ise ei suuda oma suuhügieeni eest hoolt kanda. Nende inimeste hambaravi eest tasub haigekassa kogu ulatuses ehk hambaid saab tasuta ravida kogu elu. Tasuta hambaravi ei saa kõiki puuetega inimesed. Nimelt on seatud kindlad kriitriumid, millele inimese terviseseisund peab vastama, et ta saaks tasuta hambaravi.

Mis tingimustel saab tasuta hambaravi? Eriarsti või perearsti otsusega saavad tasuta hambaravi need puuetega inimesed, kes ei suuda ise oma suuhügieeni eest hoolt kanda ja seda ka mitte kõrvalisel juhendamisel. Nende hulka kuuluvad näiteks inimesed, kellel on sügav vaimupuue, intellektipuue, dementsus, autismispektri häire või muud psüühilised kõrvalekalded. Samuti need, kes on halvatud, ilma käteta või haigusega, millega kaasnevad käte liigutushäired (nt parkinsoni tõbi, raskekujuline tantstõbi).

Vajadusel määrab raviarst (mitte hambarast) inimesele õiguse tasuta hambaraviks, sh narkoosis tehtavaks hambaraviks, ja teeb tervise infosüsteemi vajaliku märkme. Sealt jõuab info ka riigiportaali eesti.ee. Kui patsiendil on riigiportaalis nähtav elu-aegse hambaravi vajadus, võib vastuvõtutaja broneerimiseks pöörduda hambarasti poole.

Tähele tuleb panna seda, et tasuta vastuvõtutaja saab broneerida vaid selle hambarasti juurde, kellel on haigekassaga leping ja kes pakub hambaravi puuetega inimestele. Haige-

kassa lepinguga hambarastide kontaktid leiab haigekassa kodulehelt.

Mida silmas pidada vastuvõtutaja broneerimisel? Puuetega inimesele hambarasti juurde aega broneerides tuleb silmas pidada mitmeid asjaolusid. Helistaja peab olema valmis jagama infot puudega inimese seisundi kohta. Näiteks tuleb hambarastile teada anda, kas inimene on võimeline hambarastitooli istuma, ise suud avama ja kas ta saab aru arsti jutust. Arsti tasub teavitada ka sellest, mis puudega inimest ärritab ja rahustab.

Kindlasti tuleb välja tuua, millal inimene viimati hambarasti juures käis ja millised on olnud eelnevad kogemused. Näiteks ei saa lamavat inimest tavalises hambaravikabinetis reeglina ravida ja seda tuleb teha hoopis haiglas.

Puuetega inimese abistajal tasuks hambarasti vastuvõtule kaasa tulla, et ta saaks vajadusel arstiga suhelda ja oma inimest toetada ja aidata.

Võru maakonnas asub neli kliinikut, kes pakuvad puuetega inimestele tasuta hambaravi. Kõik Võru maakonna kliinikud, kes osutavad puuetega inimestele haigekassa toel tasuta hambaravi, leiab haigekassa kaardilt.

Juhul kui puuetega inimese kliinikusse toimetamiseks on vaja kasutada invatransporti, siis tuleks ühendust võtta kohaliku vallavalitsuse sotsiaaltöötajaga, kes aitab seda organiseerida.

VIVIKA TAMRA,

Eesti Haigekassa avalike suhete ja tervise edenduse osakonna peaspetsialist

XIV võrkpalliturniir Seto Sügis

25. oktoobril toimunud võrkpalliturniiril XIV Seto Sügis olid võidukad Layoni (Põlva) naised ja Värskas mehed.

EINAR RAUDKEPP

Arvestades üleilmset olukorda viiruseteemal, ei julgenud korraldajad juba eos turniiri suurelt planeerida, vaid arvestati 50% saali täituvusega. Seetõttu osales kolm naiskonda ja vaid oma valla mehed, Värskas ning Obinitsa.

Naiste mängud olid järjekorras eespool. Põlvast osales kaks naiskonda ja Kaidi poolt oli kokku pandud Setomaa/Võrumaa võistkond. Kui Setomaa ja Layoni naistel õnnestus Põlva Volly naisi võita, siis oligi viimane mäng võitja selgitamiseks. Esimeses geimis ei saanud Layoni tüdrukud Setomaa serve üldse kätte ja jäid kaotusseisu koguni 11:1 ning seda geimi enam päästa ei õnnestunud. Võib-olla uinusid Setomaa/Võrumaa naised selle tõttu ja järgmistes geimides olid jõud võrdsed. Kuigi Kaidi pommitas nii, mis jaksas, siis üllatasid Layoni tüdrukud oma südikusega ja pallide päästmisega. Närviliseks kujunenud viimase otsustava geimi keskel sai Layon mõne punktiga ette ja hoidis vahet võiduka lõpuni.

Värskas ja Obinitsa omavaheline jõukatsumine toimus täispika mängu reeglite järgi. Soojenduse ajal tundus, et kindel ülekaal on Värskas poolel. Pike-mad ja nooremad mängijad lajatasid palli vastase väljakule isegi 3 meetri sisse. Mängu ajal enam nii lihtne polnud, Obinitsa meeste organiseeri-

Värskas parim võrkpallur Kaidi Kattai rünnakul.

Fotod: erakogu

Värskas ja Obinitsa mehed pärast kohtumist.

tus ja hea plokk hoidsid mängu võrdsena. Vaheldusid seisud 4:4, 11:11, 20:19. Ja esimese geimi võitiski Värskas napilt 25:25. Näha oli, et Rein Tarro juhitud Obinitsa mehed on piisavalt kokku mänginud, aga Värskas tegutses esialgu reaktiivsesti. Teise

geimi ajal hakkasid juba Värskas meeste kokkulepped mõju avaldama ja geimivõit 25:17 oli tõsiasi. Kolmanda geimi ajal otsustasid Värskas liidrid Kaur ja Martin, et annavad võimaluse varumängijatel kaasa teha. Seda võimalust ei lasknud Obinitsa käest ja haa-

rati koheselt juhtohjad ning geimivõit 25:18 neile. Neljandas geimis tegid jälle puhunud Värskas liidrid hea esituse ja kogu mäng läks 3:1 Värskale.

Meeste ja naiste mängude vahele mahtusid veel täpsusharjutused. Täpsusmõõdu osutusid Põlva naised (Kaidi meie parimana 3.) ja meestest Kaspar Obinitsast. 2.–3. olid Rivo ja Kaur Kattai Värskast.

Turniiri parimateks kuulutati võidukatest võistkondadest Kristiina (Layon) ja Kaur (Värskas), keda premeeriti tasuta spaakülastusega Värskas Veekeskuses.

Täname Seto Sügis võrkpalliturniiri pikaajalisi toetajaid: Värskas Vesi, Värskas Sanatoorium, Jüri Seebivabrik, Setomaa Vallavalitsus ja Värskas Gümnaasium.

Puuetega inimeste hambaravi Võru maakonnas

Hambakliinik	Vastuvõtu kontaktid	Märkused
Kesklinna Hambarastid OÜ	Jüri tn 19a, Võru linn Tel 782 4005, 782 4203	Ratastooliga ligipääs olemas.
Lõuna-Eesti Kliinik OÜ	Jüri tn 19a, Võru linn Tel 782 1287	Ratastooliga ligipääs olemas.
L. Kindsigo OÜ	Liiva 11, Võru linn Tel 782 1436	Ratastooliga ligipääsu pole.
Odentalia OÜ	Pikk tn 30, Värskas alevik Tel 711 4400	Ratastooliga ligipääs olemas.

Invatransport Setomaa vallas

Vald	Kontakt
Setomaa Vallavalitsus Pikk tn 12, Värskas https://setomaa.kovtp.ee/	Sotsiaaltöö spetsialistid Värskas piirkonnas tel 5385 4990, e-post: anneli.janesmagi@setomaa.ee Mikitamäe piirkonnas tel 795 4346, 5660 0390, e-post: kaja.rozikov@setomaa.ee Meremäe, Luhamaa piirkonnas tel 785 6640, 508 6461, e-post: Katre.pinnar@setomaa.ee

OK Peko korraldab MMi

Värskas orienteerumisklubil Peko on au saabuval talvel korraldada suusaorienteerumise tiitlivõistlused. Maailma-meistrivõistlused toimuvad Käärikul 22.–28. veebruarini.

Lisaks täiskasvanute võistlusele leiavad samal ajal aset ka juunioride maailmameistrivõistlused ja noorte Euroopa meistrivõistlused.

Kokku on oodata üle 300 suusaorienteeruja üle maailma. Võistlustulle astuvad ka meie sportlased Peko klubist: Daisy Kudre, Mattis Jaama, Doris Kudre, Kevin Hallop, Mari Linnus ja Olle Ilmar Jaama.

24. veebruaril võisteldakse sprindis, 25. veebruaril tavarajal ja 27. veebruaril lühirajal, 28. veebruaril on kavas teatevõistlused.

Ettevalmistused käivad täies hoos ning korraldusklubi annab endast parima, et Eestis esimest korda peetav suusaorienteerumise MM oleks meelde jääv. Nüüd tuleb loota veel lumerohketele talvele.

Tule, ela kaasa omadele ja saa osa põnevast suusaorienteerumise võistlusest Eestis!

Võimalus vaadata ka otse-ülekanalid Postimehe portaali kaudu!

OK Peko

Setomaa Valla Matk

31.12.20 kell 12.00

Setomaa valla rahvas koos liikuma!

Alustame erinevatest küladest samal ajal.

Osalevate külade kohta ootame infot

10. detsembriks

rein.zaitsev@setomaa.ee

või telefonil

5345 5911

Setomaa Kabeturniiri sari 2021

TURNIIR VIIAKSE LÄBI DETSEMBER 2020 – MÄRTS 2021.

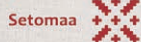
PROGRAMM:

- » Kolmapäev 16. detsember 2020 - Värskas Gümnaasiumi aula.
- » Kolmapäev 13. jaanuar 2021 - Obinitsa külakeskus.
- » Kolmapäev 27. jaanuar 2021 - Mikitamäe, Setomaa valla Mikitamäe teeninduspunkt.
- » Kolmapäev 17. märts 2021 - Värskas Gümnaasiumi aula.

SARI KOOSNEB NELJAST TURNIIRIST, MÄNGUDE ALGUS KELL 17.30 JA EELDATAV LÕPP KELL 21.00.

TURNIIRIDE SUJUVAMAKS LÄBIVIIMISEKS TOIMUB EELREGISTREERIMINE. Registreerimiseks täita registreerimise vorm (leiab Setomaa valla kodulehelt ning levitatakse erinevaid kanaleid mööda) või e-postiga rein.zaitsev@setomaa.ee. Elektrooniline registreerimine lõpeb 48 tundi enne igat turniiri. Kohapeal on võimalik registreeruda piiratud arvul osalejatel.

Turniiri korraldab: Setomaa Vallavalitsus

Kimmäs kotus

Setomaa Maleturniiri sari 2021

TURNIIR VIIAKSE LÄBI DETSEMBER 2020 – MÄRTS 2021.

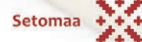
PROGRAMM:

- » Kolmapäev 9. detsember 2020 Värskas Gümnaasiumi aula.
- » Kolmapäev 6. jaanuar 2021 Mikitamäe, Setomaa valla Mikitamäe teeninduspunkt.
- » Kolmapäev 3. veebruar 2021 Obinitsa külakeskus.
- » Kolmapäev 10. märts 2021 Värskas Gümnaasiumi aula.

SARI KOOSNEB NELJAST TURNIIRIST, MÄNGUDE ALGUS KELL 17.30 JA EELDATAV LÕPP KELL 21.00.

TURNIIRIDE SUJUVAMAKS LÄBIVIIMISEKS TOIMUB EELREGISTREERIMINE. Registreerimiseks täita registreerimise vorm (leiab Setomaa valla kodulehelt ning levitatakse erinevaid kanaleid mööda) või e-postiga rein.zaitsev@setomaa.ee. Elektrooniline registreerimine lõpeb 48 tundi enne igat turniiri. Kohapeal on võimalik registreeruda piiratud arvul osalejatel.

Turniiri korraldab: Setomaa Vallavalitsus

Kimmäs kotus

Seto Küük – kuuholõk ja pareba' pala'

KAURI ULLA

MTÜ Seto Küük tegevjuht

MTÜ Seto Küük kuts 29. oktoobril kokko kuuholõki, koh päämäne teema oll vahtsõ juhatusõ liikmidõ valiminõ. Kuuholõkil kõnõldi ka' tuust, õt midä om tett ja midä edespidi plaanitas tetä'.

MTÜ juhatusõh om viis inõmist, kiä' valitas sinnä' kolmõst aastagast. Kolmõl liikmõl sai soo aastaga kol' aastakka täüs (Pärnoja Ülle, Andreileri Maris, Luigasõ Inara). Nuist kolmõst oll Luigasõ Inara nõuh vahtsõst kandidiirmä juhatusõ. Pääle Inara valiti juhatusõ viil Malkovi Pille ja Kauri Ulla. Innidest juhatusõst jäi' edesi Tulbi Aime ja Hörna Rieka.

MTÜ and septembrih vällä trükise „Astko lavva ligi“, koh tutvustõdas MTÜ Seto Kõõgi liikmit, lühkolt ka' tegemisi ja seto söögikultuuri. Vahtsõ trükist saat üteh haarta' turismiinfost ja muusiumidõst.

MTÜ Seto Küük vahtsõ liikmõ' omma' Jaaniraotu FIE, Leida Heliste ja Kriisa talo. Mi tervidä vahtsõ liikmit ja tutvustate teele näid läbi näide hindä pakut süüke retsepti.

Kriisa talo pernaane Kala Ingrid jaga miika' umma väiga hüä maiguga' vormileibä, Heliste Leida hüvvä ja ilosat vereväärmilist joulusahvti, midä võisi' maitsa' kuuh Ingridi aholämmä leeväga'.

Ja ku johtus, õt jovva-ai kõrraga' kõkkõ leibä ar' süvä', leibä lätt kõvast, sis teke' leeväputi piimäga' ja mano võtkõ' luidsaga' verevät joulusahvti.

Kala Ingridi kogo pilt

Kriisa talo vormileib

Ku kukkimuudu saa, sis ma õks küdsä leibä talo suurõh seto ahoh vannamuudu paasõ pääl paasõleibä. Suvitsõl aol, ku ahju küetä-äi, sis tii elektri ahoh vormileibä. Ma jaa tiika' umma suvitsõ ao leevätegemist.

Kohetusõ alostus:

- 100 g rüäleevä juurõtit
- 2 l lämmind vett
- 1 kg keskmäist vai jämehet rüäjauha

Kohetus:

- 250 g suhkrit
- 5 tl suula
- 1 kg keskmäist vai jämehet rüäjauha
- 5 sl rüälinnasõjauha

Mano panõ viil puuvilju, küümnit, siimnit, pähkmit jms midä kotoh om.

Leevä tegeminõ võtt aigu kohki' 18 tunni.

Ma sekä suurõh Tsooru potitehasõ savikausih juurõtisõ käelämmä vii seeh ja sis 1 kg rüäjauha. Puuluidsaga' sekä hapukoorõ-paksusõ kõrdi. Hiidä kausilõ pääle tiraniga ja panõ lämmähe saisma 12 tunnis, sis võta 3–4 puuluidsatäit kohetust vahtsõ leevä jaos ja sekä kohetusõ sisse viil suhkrit, suula, rüä- ja linnasõjauha, panõ mano küümnit, siimnit, puuvilju vms.

Panõ valmis nelli 30 cm leevävormi ja paadskada nuu' kõrdapiteh võituga', sis nõsta puuluidsaga' kohetusõ anomihõ puultäüs, tii ristimärgi pääle (peräst hüä tuu perrä hinnada', kuvvamuudu leib om nõsonu'). Panõ puhta' tiraniga' pääle ja 5 tunnist lämmähe (kooni' leevä' omma' kumõrikku nõsonu' ja näpoga' vaotõt mulgu' omma' pia kaonu').

Ku leevä' omma' ilostõ nõsonu', sis panõ 200-kraaditsõhe ahju umbõs tunnis aos.

Jakku leeväle!

Üte Petsere-tagodsõ kooli oppaja mälestüse'

Ojaveri algkoolist kõnõlas Tormi Aleksa

TORMI PIRET

Mälestüisi tulõ küüssü' siss, ku om viil mäletäjit. Mälestüse' tulõ kirja panda' siss, ku om viil näist kõnõlõjit. Või joh-tuda', õt ütel pääväl saa nuist mälestüisist aolugu, midä opatas koolõh ja minkõst kirota-das raamatih.

Olõ latsõpõlvõh pallõ kul-lõlõnu mälestüisi inemisilt, kiä' omma' olnu' Petsere-tagotsih koolõh oppajist vai õppist. Mõtli, mia ma mõtli, a vällä mõtli – ütts jago näist inemisist omma' parhillaki' mi siäh ja mille siss jättä' küüssümäldä' ja kirota-malda' kibõnakõisi aoluu jaost tähtsist mälestüisist.

Naka pääle uma esäkõsõst – Tormi Aleksast, kia johtu koolioppajast, kogoni koolivedos-nigust 17-aastagadsõlt.

Oll' aastak 1944. Põõni küläst peri Aleksa oll' käunu koolih pia 10 talvõ. Sõa peräst oll' 10. klass Petsereh poolkõ-la jäänü. Lõkova küläh, eesti perrä Ojaveri küläh, mia om kohki 5 km Pankjavitsast ja 3 km Pihkva-Riia kivitiist, nulkõ perrä Keerä/ Seeritsä nulgah, oll' 4-klassilinõ Ojaveri algkuul. Kuul saa-s sügüse kui-gi pääle naada', selle õt üttegi oppajat olõ-s. A siss tull' kinkälgi Vilo vallavaltsusõst hüä mõtõh tetä' Tormi Aleksalõ ettepanõhk minnä' Ojaveri algkuuli oppajast. Oll' 1944. aastaga oktoobrikuu lõpp vai novembrikuu hakahtus, ku Aleksa võtt pakmisõ vasta ja timäst saiegi Ojaveri algkooli oppaja. Tõuust ao peräst tull' kuuli tõõnõgi oppaja – Palmi Kalju, kiä oll' Aleksast 6 aastakka vanõp. Koolih oll' Kalju eis' käunu Aleksast veidembä, õnnõ 8 aastakka. Tuuperäst anti Kaljulõ opada' 1. ja 3. klass ni Aleksalõ 2. ja 4. klass. Ütel oppajist tull' naada' kooli vedosnigust ja muidohki anti tuu aamõht 17-aastagadsõlõ Aleksalõ, kinkäl oll' koolitarkuist inäbä.

Määnsit tunnõ sa 2. ja 4. klassilõ anni'? Kõiki tunnõ tull' anda' – reh-kendämist ja eesti kiilt ja eiski aolugu oll', niisamahtõ laulminõ ja võimlõmistunn.

Midä sullõ hindäle kõõ inäp miildü opada'? Võimlõmistunni. Taah sai väläh juuskõ', lumõga suussõ pääl sõita', sagõhhõhe mänge latsiga kirbumängo. Ütskõrd olli' Petsereh võikisusatamisõ' ja ma käve Ojaveri algkooli latsiga ka. Ütel latsõl olõ-s suussõ ja ma anni tälle uma'. Olõ-i meeleh, kuvvamuudu latsil tah läts, a määnegi avvu-papõr küllh anti.

Kuis latsil õpmissõga oll' – saiva' õks kõik ria pääle? Nu kinkäl kui. Mõnõ' saiva' koolitüü kipõstõ ja hoste ar' tett. A mõnõl oll' õks kõva pää – kuigi jää-s tuu tarkus kõrvu vaihõlõ.

Olõ' hüä, kõnõla' seto ja eesti keele prukmisõst Ojaveri algkoolih tuul aol. Tunni' olli' tävveniste ees-

Petseri Gümnaasiumi mütsü-ga 16-aastaganõ Aleksa üteh esä ja imäga. Eräkogo pilt

ti keeleh. Umavaihõl tükse' latsõ' vaihõtunnõh õks kõnõ-lama seto keeleh, kaemalda' tuu pääle, õt tuu olõ-s väega sallidu. Ma näid kiildmä joht naka-s, õgäüts kõnõlas, määndseh keeleh taht. Mi eis' Kaljuga kõnõli umavaihõl kuna kui – vaihtõpääle eesti, vaihtõpääle seto keeleh.

Kuis süümisõga oll'?

Latsil olli' söõgi' kotost üteh võet. Mõntõkõrd ku väega külm oll', siis tekk tuu naane, kiä koolimaia kraamõ, latsilõ kapstasuppi.

Koh eelli' latsõ' ja oppaja'?

Mi Kaljuga olli' üüd koolima-jah. Inäbüs latsi käve õgapää-vädselt kotost, a kiä' kavvõbah eelli', olli' ka õks üüd koolima-jah. Latsilõ oll' eräle tarõ ja oppajilõ eräle.

Kuis koolimaja lämmäst saie?

Tuu oll' suurõst murrõst. Ahopuid olõ-s ja väega külm oll'. Kooli vedosniguna tull' kirota' eiski vallavaltsusõlõ tuuperäst murrõkiri. Peräkõrra latsõvanõba' eis' anni' puid. Ahokütminõ oll' ka oppajidõ tüü – õdagidõ küti aho' läm-mäst, õt hummogu olõsi hüä lämmäh koolimajah tunnõ pitä'.

Ku kavva sa oppaja aamõhtit pei'?

Olõ-s kavva. Kohki 3–4 kuu peräst, 1945. aastaga talvõl naati mihi sõtta kutsma. Ma saie kündlekuu keskaigah 18 aastakka täüs. A ma taha-s vindläisiga üteh sõtta minnä'. Panni oppaja aamõhti maaha ja lätsi ar' põrmandu ala. Palmi Kalju jäie oppajast edesi. Timmä taheta-s sõtta, selle õt tä oll' väega usklik.

Ku sõta olnu-s, kuis võinu su elo minnä – oppajana?

A mille ei, mullõ väega miildü oppaja tüü. õgas mu elo-aignõ aamõht väega tõistsa-gamanõ olõki-s – 43 aastakka Eesti Põllumajandusõ Akadeemia oppõjouna.

Ojaveri algkoolist omma' küllh väega lämmä' mälestüse' ja õnnõ suur hüämiiil, õt säändse aamõhtiga saie umma tüümeheello pääle naat.

Ku kavvani Ojaveri algkuul olõmah oll', mõista-i Tormi Aleksa üldä'. A timä hindä oppajast olõki aig om täpsehe meeleh täämbäki – 76 aastakka ildapa.

Hoidisõ' läävä' jal muudu. Noorema Tarmo pilt

Heliste Leida verrev joulusahvt

- 1 kg puhastõt ubinit
- 400 g vislapuumarju (ilma kiveldä')
- 200 g suhkrit (panda' uma maigu perrä, ku makõba' ubina', sis vaest olõki-i suhkrit vaia).

Ubina' kiitä' purst, mano panda' vislapuumarja', kiitä' 10 mintat ja sis panda' suhkri, kiitä' 10 mintat. Sahvti võit panda' saia pääle, liha kõrvalõ, piiragu pääle. Sahvti värm om illos verrev ja maik om väiga' hüä.

Sibulit oll' hulga.

Käsitüükogo telgi' möösõ' kutsuvalt.

Pääkörraldaja Kala Ingrid, vallavanõmb Kudre Raul ja valla kommunikatsioonijuht Sarapuu Indrek, kiä juhtõ laado programmi.

Noorema Tarmo pildi'

Timahava tull' Mart Talnast Setomaalõ

Seto Käsitüü Kogo käsitüülisõ' ommava' Talnah mardilaadol käünü' üle 10 aastaga. Timahava jäeti eriolukõrra peräst Saku Suurhallih laat ar'. Käsitüü Kogol oll' hallõ nuidõ käsitüülistõ peräst, kiä' olõ-i kõõ suvõ joosul umma kaupa laado pääl müvvä' saanu', ja võtsõmi kipõstõ plaani, õt pitä' timahava mardilaat Verska Talomuseumi karakoplih.

KALA INGRIT,

Käsitüü Kogo vedosnik, laado kõrraldaja

Museumi rahvas oll' voo-ri-ga nõuh ja haarimi arotamisõ mano viil Jane kultuurimajast, Elini Setomaa Turismist ja Indreku Setomaa valla puult. Kolmõ nädäli joosul sai kipõstõ tett kuulutus, hõigat raadiohe, kirotõt aolehte, pant kokko esinemiskava, võet vasta müüjõd registriirminõ ja mõlõraamatuh ant tiidä', kiä' müümä om tulõmah.

6. novembri hummogu säädse laadoplatsil uma kauba vällä üle 40 müügileti. Osta' sai seto rõvit ja seto ehtit, kaltsuvaipu, villatsit sokkõ-kindit, langa, savikaussõ, siipi ja salvi. Sepikua man oll' uma kaubaga sepp Raivo ja savikua mant löüdsõ Rumvoldi Aivari keraamikat. Müümä olliva' tulnu' mitmõ' talo' uma kraamiga lähkost ja kavvõmbast, osta' sai Rikka Ivvani talo lambanahku, Jaani-raotu talo moosõ ja vutimunnõ, Kaska talo viinamarju ja Zerna talo ökojauhha. Talo- ja mõtsakraami oll' hulga: Auseri

Aavo Vel'nast, Vare pere Maturist, Dogadovi' Lüübnit-sast paksõva' müügist sibulit. Pakuti viil mett ja munnõ, kartohkat ja hapukapsttit, kurõmarju. Laado päält sai sinki, vorsti, kodoaia marjust tettü maiustusi ja muudki hüvvä söögikraami. Vaest oll' puudus piirakist, nuu' saiva' veiga kipõstõ kõigil otsa. Pääva vedosnigu Sarapuu Indreku juhatusõ perrä saiva' laval kõik esinedä'. Meeleolu ja kaemisrõõmu paksõva' Verska Muusikakooli latsõ', Valgu Toomas poigõga, Verska Naase' ja Kuldatsäuk, Lustilinõ kuuuh Poloda Piigadõga ja Tormi Pireti Seto Tantsuvägi uma krutskidõga tandsõga. Muuseumi rehe all saiva' latsõ' tetä' mardimaskõ ja kõik, kiä' tahtsõva', saiva' museumi näütüsi ilma rahalda kaema minnä'.

Teime laadolt kellä 15 aigü virtuaalsõ otsõlülitüse Eesti Rahvakunsti ja Käsitüü Liidu mardilaado kanalihe, nii õt mi laadost sai osa kõik Eestimaa. Oll' hüä pääväkene, jagosi müüjit, ostjit, laadoillo.

Hüä, õt puppõ om naat inämbä meisterdäma.

Hoidistõ vasta om huvi.

Mahlakutõ perih Tsuburka talost pakk häid salvõ.

Kaska Liia viinamara' omma' magusa'.

Kalbergi Margus uma kaubaga oll' oodõt.

Valk ja puja'.

Verska Naase' rõõmusti' laadolisõ laulõga.

Rikka Ivvani talokaup - uma ja hüä.

Setomaa külli inemisõ' saiva' timahava kokko Litvinah

Mõõtu tõistõga saa võtta' õgat muudu: kiä ilosamp, kiä targõmp, kiä kipõmp, kiä hoolõlitsõmp. Setomaa vallah om kombõst saanu võtta' mõõtu külli spordimängõl. Kuna küläinemisõ' taha-i juuskõ' pikkä maad vai karada' nuiaga, sis tulõ õks märki' vällä midägi loohvkambat.

KALAINGRIT,

külli spordimängõ pääkõrraldaja

Meil olõ-i Litvina küläh golfimoroga küläplatsi, tuuperäst sai plaanitu nii, õt rahvas sai kävvü' küllä müüidä õga talomoro pääl ja uma võistkunnaga ütehuuh ao vai täpsusõ pääle toimõtada'. Kokko korjusi ütsä külä esindüs 68 inemisõga. Kõrraldusõ man oll' 15 inemist ja umajago tull' kohalõ ka päältkajit. Aifumma kõigilõ, kiä' tulliva'!

Hasarti jagosi mitmõst tunnist ja kümne erinevã mõõduvõtmisõ paremba' olliva' kaheri küllist.

Edimãne võiduajaminõ oll' Setomaa kaardi kokkosäädminõ. Pilpakülä võistkond oll'

Külãmängudõl osalõja'.

veidõkõsõ kipõmp ku Nedsjä. Mõnõl küläl läts aigu 3-4 vuuri inãmbã ku näil.

Kalapüügi man näüdäs Lobotka külä, õt nimã' omma-va' õks järve veerest - tõmp-

siva' tiigist vällä viis kalla, samah ku mõnõl küläl näkkã-s joht sukugi.

Puupaku hõõrõtami-sõ kipõmp oll' timahavanõ Kuningriigi külä Kolossova.

Popovitsa-Kremessova külä inemisõ' näütsivã' jälki täpsõmbãt kãtt kotikõsõ mulku pildmisõ man. Nimã' olliva' kõvastõ tõistõst täpsõmbã'.

Saabolda külä viisik kandsõ

puuhalo' kõkõ kipõmbalt riita ja Lobotka külä võistkond sai tõukõratta kõkõ kipõmbalt puio vaihõl liikuma.

Kardohkapandmisõ-võtmisõ man, palli takahajamisõ ja

palli korviviskamisõ man saa-s kiäki Pilpakülä noorilõ vasta. Pilpakülä, tuu om kotusõkõnõ, mis jääse Verska asulast vällä, a olõ-i viil Väiko-Rõsna.

Perãmãne mõõduvõtmisõ oll' Setomaa kotsilõ kokko säet mälõmãng, sääl läts edimãne kotus jagamisõlõ Pilpakülä ja Nedsjä vaihõl.

Pilpakülä võidukarika iist anniva' hindãst kõik Kisla Kerlin, Teervaldi Reigo, Vabarna Jane, Vabarna Anete, Terãse Mikk ja Priksi Leenu. Tõõsõlõ kotusõlõ jäivã' Lobotka inemisõ' ja kolmanda kotusõ punkti' saiva' Nedsjä külãle.

Tahassi' tennãdã' kõiki Litvina külã talla inemisi, kiã' lubasiva' uma moro pääle ja anniva' kasutada' ummi asju. Tennã Kruusamãe Sirjet supi kiitmisõ iist ja Küti Ehat mälõmãngu kokkusäädmisõ iist. Kitã umma pereht, kiã saa-s timahava mõõduvõtmisõst osa saia', vaia oll' kohtunik olla'.

Aifumma, Oliver ja Mairit, õt tullidõ' Talnast appi. Aifumma, spordivedosnik Zaitsevi Rein! Oll' illos päävãkene!

Om kombõst saanu, õt võidukülä kuts järgmine aastak hindã mano küllã. Ja päävã lõpuh hõigaski Vabarna Jane kõiki tulõva aastaga Pilpakülã.

Elãmi - nãemi!

Kala Ingridi kogo pilt

Seto koolilãtsi valmistõt pilisejä'. Kudre Helena pilt

Kahrgi' sai arvu

RAHASEPÄ RAINER

Õgal aastagal kõrraldi' elãjä' võikijuuskmisõ. Tuud uut mõtsarahvas suurõ huviga'. Tuu oll' sügüsetseh jaoh, ku pümehet aigu oll' jo inãbã. Valgõ läts hüã varra ar' sãngü ja pümme aig naas hirtamma. Valgõ aig oll' pikãlt olnu' ülevãh ja sügüsetest oll' tãl huug kaonu'. Tã oll' vãsünü'. A no' ollegi' pümme ao kõrd pikãlt pildih olla'.

Sügüsetse' ilma' omma' arvamalda'. Vihmapilve' üle taiva kõik aig vigurdõli' ja tuul puhk kõigildõ nii, kuis hüã arvas. Pilve' tei' vallalõ vih-mavãrã'. Tuul pess puioõlt lehti. Maaha sadanu' lehekesõ ja pehme maa tei' tiikesõ nilbõst.

Õdaguhãmãrãh korju' elãjä' kokko lepüt mõtsasaardõ ja nakaski' päãle kõgõ kipõba välläsortminõ. Alostusjoonõ takah ai' hinnãst lãmmãst nii suurõba' ku tsillõba' elãjä', nii välläbã' ku veidebã kipõ' putuga' ja mutuga'. Ka' vih-mavagõl oll' hinnãst kohalõ vidãnu'. Sããd hinnãst kahru kõrvalõ, õt alostuspauku õigõl aol maaha makasi-i.

Tãhele panda'! Valms olla'! Lãts! Ja nii tuu start ant ollegi'. Jãnes pand padavai kõgõ iih. Põdõr timã kundsoh. Repãn üteh soekutskidõga' kerge joo-suga' nãide hannah. Elãjidõ kunigas kahru põhkatas ku kahru õks. Mitmõ' tõõsõ' elãjä' mõtsakuniga perrã ja nãide siãh oll'

sool kõrral võistlõmma tulnu' ka' üts väigõkõnõ vih-mavag-lakõnõ. Ku tõisil oll' jo higonõdõh mitmit meelit korjunu', sis vih-mavaglakõnõ oll' tuu ao seeh joudnu' uma hannaot-sa üle stardijoonõ säãdã'. No' oll' timãgi' alostusjoonõst üle saanu'.

Jãnes juusk kõgõ iih, päã ülevãh, ja kõrraga' saa-as haaviguimãnd arvugi', ku tã jo oll' tõõsõ tsõõri päãl. Jãnes võtt kõik uma jou kokko, a kõrraga' tã põrot kahrulõ takast otsa. Põmaki! Kahru kãve mitu kõrda kukõrkuuti ja sãttõ jãnesele päãle. Vaenõ pikk-kõrvakõnõ kãgisi ja heit hinge.

No' oll' edimãne põdõr. Sarvilinõ and jalgulõ tulõ. Pingut nii, kuis torost tull. Nilbõ mõtsãti perãst põrot joo-suraalt vällä. Tãvvega' kümnehe! Vasta sapakut kuusõpuud. Vana puu läts põdra suurõst joust katski ja sãttõ tii päãle. Põdõr hoimõdult maah ja puurisu joo-suraa päãl lajah. Põdra takah joo-snu' kõik tõõsõ' võistlõja' kapõrdõli' ütstõõsõlõ otsa ja nii trehvssi' nimãki' õnnõtuistõ. Kiã kããnd jala ar', kiã kãpãkese ja kiã sai põrota'. Mõni ellãij essüskles mõtsãtiil ja tãks suurõ hiitõmisõ perãst. Õnnõ väigõkõnõ vih-mavag-lakõnõ läts kõigist müüidã ja kuuld, kuis elãjä' ütstõõsõ võiki halu kãeh õhe'. Vih-mavag-lakõnõ pand tãhele, õt kuulval elãjidõ silmã' pilisi' ja tuu avit timãl takistuisist müüidã saia'. Ka' kiirus oll' vih-mavaglakõsõl

tuu jaos õkapiteh kõlbulinõ. Tiilõ ja ilmalõ kõlbulinõ, õt avariiehu juhtusi-i.

Vãigõkõnõ vih-mavaglakõnõ joudsõ joo-suraratonil lõpu-sirgõ päãle ja õlet lõpujõonõ. Timã joudsõ edimãtsenã. Vih-mavaglakõsõl oll' innenãgemãldã' hüã miil.

„Ma' võidi! Ma olõ edimãne! Ma' võidi!“ hõigas vaglakõnõ võidujoovahtusõh.

Hüãst meelest hõiskamisi kuuld halu kãeh vaivlõv mõtsakunigas ja mõmisi: „Olõ-õi määnestki tolku jãnese kipõst juuskmisõst, ku tã tunnõ-õi oho piire? Põrotas ku segãne ja sis piat igãvãtsest mi kõigi siãst ar' minemã?“

Kahru tõmmas kolmu rünt-sü. Tõmmas hindã halõhusõst kühmã ja mõtõl edesi: „Kuvva-muudu ma vana pãntãjalg too-lõ varahappa mõtlõ-õs, õt pilisejä om nii tãhtsã ja tuud om vaia?“

„Liisnalt ilda õhkminõ avida-ai midãgi!“ hingãs kahru rassõlt.

„Olõ' inne tark, sis perãst juhtu-tu pahanduisi. Pilisejä avitas!“ oll' mõtsakuniga taadõperrã tarkus. Taadõperrã tarkus oll' soo jutu man kahru-lõ ainumã trüüst, minkõ jaost tã edespidi hindãh joudu lõid-se. Inne ar' hoita' om targõp, ku alosta' tuuga' varahappa ja jo noorõbah iãh. Sõod kõkkõ tãmbãtse mõtsarahvas jo tiid.

Inõminõ olõ-õi põdõr, olõ' pilisejäga' sõbõr.

Hallõkõsõ jutusõ'

SARVÕ ÕIÕ

Tuli ja künnel

Kündlele miildüs tuli. Tulõlõ miildüs künnel. Tõõnõtõõsõ tõtna nä saava' edesi – üts häõs, ku tõõnõ eläs.

Haudu pääl palasõ' kündle'. Vahtsõao muud.

Eloh tuli tarõh – innidseao muud. Tuli and lämminõd.

Minejä

Omma' tulõja', omma' minejä'. Õga tulõja tii om tiidmäl-dä', õga minejä aig ja kotus om tiidmäl-dä'. Eloh om ku kats värehtit – üts tougatas valla-lõ, tõõnõ lätt eishindäst val-lalõ. Ja kõigilõ näütäs tuli tiid, mõista' õnnõ olla' ja ellä' katõ ussõ vaihõl.

Hallõkõsõl palas künnel.

Hiitra

Hallõkõnõ trehväs hiitrat nägemä. Tuu oll säänestmuudu hiitra, õt ai naaru pääl. Hiitra' õks mõistva' hiitra' olla'. Hiitrat saat mõnt-kõrd vaest arvu mitmõ pääv-pärest, õt oll hiitra.

Tüü

Hallõkõnõ pruum olla' hummogu hoolõlinõ, õt jouda' pääv-õga' hulga tüüd ar' tetä'. A mia om tüü? Ku kaut üle tarõ mitu kõrda, õt nõsta' üttele poolõ ja tõist tõõsõlõ poolõ ja kolmadat üttele poolõ – kas tuu om ka' tüü vai tuu om huul? Kas üle moro halga tuuminõ om tüü vai mia' – selle õt tuvõh tuut, a minneh läät hõlpu. Kas olla' hoolõlinõ om aamõt ja kas tuul hoolõlõ om määnegi' juhend, õt kuvvamuudu olla' õigõhe hoolõlinõ?

Maja, talo, kodo

Kodo om hindäle kõgõ hingelähep, talo om vaest kodo laebalt ja maja ommõgi' maja. Hallõkõsõlõ paistus, õt mõnõlõ inõmisõlõ ütles tä üttemuudu, tõõsõlõ tõistmuudu, võõ-

Kurõmarä:

Kauksi Ülle pilt

rabalõ üttemuudu, umatsõbalõ vaest kuigi' tõisildõ. Kunas talost saa kodo vai majast saa talo?

Uma kiil. Imä kiil

Kas koolih om imäkeele tunn? Kas siih Setomaal om tunniplaanih imäkeele tunn? Tunn aigu imä kiilt. Tunn om kuuskümmend mintat. Oppaja keele tunn. Oppaja oppas uma imä kiilt. Oppaja oppas imäkiilt. Tunn aigu, kats tunni. Mitu kõrda nädalih oppaja oppas? A mia tuu om? Kas

imä mõist tuud oppaja opat imäkiilt?

Külä

Külälilõ tuu hindäga' üteh uma külä, tä om küläst tulnu', tulõ uma külä tarkuisiga' ja tiidmisiga'. Täks tuupe-räst Hallõkõnõ uutki' külälilõ, külälilõ, külälilõ vai külälilõ! A kas sis ka' küllilõsõ? Külä om küllilõ – külälilõ lää-ai hõste. Vai küllilõ külälilõ lää-ai hõste?

Kodo. Kiil

Ku kodo või olla' säääl, koh

üüd olõt, sis samanii piäs olõma ka' keelega'. Olõ-õi tähtsä, mäntseh keeleh kõnõlõt, tähtsä om, õt sust arvu saias ja sa saat kõnõlõjast arvu. Kas om olõmah kodomaad? Kas om tähtsä, mäntse imä keeleh sa kõnõlõt vai mäntse esä maal sa elät? Koh om mu kodo? Kas kodo ja kiil käävä' kokko?

Palindroom. Katõltpuult üts

Ku tiia-ai, koh om alostus, koh ots vai kualt puult vaia pääl naada', mölõba' poolõ' vai otsa' omma' ütõsagamatsõ', sis võit naarta' vai ikkõ' – üütüü, kuuk, 2002 ja viil õgasagamatsi.

Lesatamma

Hallõkõnõ lesatas. Ku õks vaia, sis taso-õi häbendellä', viska' pikkä ja lesada' tšuut, sis jal' jovvat siih ilmah edesi ellä' ja olla'.

Lämmi leõsõ

No', ku' väläh om veidõ päivä, pallõ vihma ja lühkõkõnõ päiv, sis kõgõ armap kotus om läm-mi leõsõ. Väläkaugi' kautus ja jal' piislemmä, ja säänestmuudu pääväst päivä. Leõlämmi avitas ka' ubinalipsokõisi kuivada', midä hüä latsõlatsilõ kostist viia'.

Päiv

Aastagah ütõl pääväl vaeldõdas eloaastagidõ nummõrd. Terveh päiv saat harinõda vahtsõ numbriga' ja sis lätt jo tuu vahtsõnõ nummõr tüü-hü, inäp tohi-i unõhta'. Hulga, valu suurõ kuhaga' om tuud, minkaga' no' tulõ naada' elä-mä. Hulga om ant hüvvä miilt ja joudu, õt jouda' järgmätse numbrivaelduspääväni'. Aifumma teele kõigilõ, armsa' sõbrakõsõ' ja kall' umadsõ'!

Ait'umma!

Aifumma kõõlõ ilmalõ, aifumma tämbätsele pääväle, aifumma kõigilõ kõõ iist, olõ rahu tuuga', mia om, olõ rahu tuuga', midä om, olõ rahu ja tehä hindä hoitjit.

SÜNNÜPÄÄVÄ' DETSEMBRIH

Auna Mare – 81

2. detsember
arheoloog

Linnu Helvi – 85

4. detsember
Helmise leelonaane

Suurõ Erika – 64

5. detsember
Siidisõsarõ leelonaane

Sarvõ Jaan – 40

5. detsember
pilli- ja tandsumiis

Teppo Sirje – 68

7. detsember
Helmekaala' leelonaane

Pelisaarõ Georg – 62

7. detsember
poliitik

Illingu Väino – 69

8. detsember
Ilolanga laulumiis

Loigu Silvi – 64

9. detsember
Sorrõseto leelonaane

Kahuski Päivi – 33

9. detsember
Tsihärbläse' leelotaja

Ristimäe Veera – 88

10. detsember
Ilolisõ leelonaane

Kudre Raul – 50

11. detsember
Setomaa vallavanõmb, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõh

Suuna Riina – 60

12. detsember
Helmise leelonaane

Esä Jevgeni (Pelešev) – 90

26. detsember
Petsere Varvara kogodusõ preestri

Männiku Nikolai – 70

15. detsember
Ilolanga laulumiis

Lennuki Helen – 31

16. detsember
Sorrõseto leelotaja

Verevõmäe Kaja – 58

17. detsember
Siidisõsarõ leelonaane

Kala Ingrid – 52

17. detsember
Seto Käsitüü Kogo vedosnik, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõh

Kama Kaido – 63

18. detsember
poliitik

Helmi Valdur – 82

20. detsember
Meremäe-Obinitsa naiskõori dirigent, Hõpõhelme' ja Meremäe mehe' laulumiis

Külviku Mart – 60

20. detsember
loodustiidlänne

Vanaurmõ Ilmar – 74

21. detsember
kiränik

Poolaku Valve – 65

21. detsember
Kuldatsäuga leelonaane

Rahusoovi Katrin – 55

23. detsember
Meremäe-Obinitsa naiskõori laulunaane

Metsiku Kadri – 42

23. detsember
Mokornulga koori leelonaane

Lillepuu Vassili – 92

25. detsember
laulumiis, Seto Miihi Summa auvedosnik

Mäeotsa Ain – 49

25. detsember
lavastaja, Vabarna preemia laureaat

Riitsaarõ Rutt – 47

25. detsember
kultuuritüütäjä

Osti Helgi – 68

26. detsember
Siidisõsarõ leelonaane

Krooni Hele – 58

26. detsember
Meremäe-Obinitsa naiskõori laulunaane

Toomesaarõ Triin – 33

26. detsember
Siidisõsarõ leelotaja

Punamäe Anita – 60

29. detsember
Helmekaala' leelonaane

Sibula Priit – 43

31. detsember
poliitik

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Vassili Lillepuu	92
Helene Raudvee	91
Meta Kurg	90
Helvi Lind	85
Meeta Vahermets	85
Endel Kikkas	84
Leida Pilt	83
Õie Poolak	83
Leo Niido	81
Eha Laanemaa	81
Liide Lusti	81
Viire Viinak	81
Heino Karro	81
Johannes Parts	79
Mihhail Baškurov	79
Illar Laanetu	76
Heli Juhkam	75
Heinar Hansar	74
Viiu-Felicia Aun	74
Ilmar Vananurm	74
Maria Tamm	73
Toivo Sikk	73
Silvi Niido	73
Leon Kaljuvee	72
Olev Palm	71
Aavo Purdeots	71
Feliks Lilleaed	71

Detsembri sündmüse'

- 30. novembrist 11. detsembrini muusiumiprogramm „Talvinõ päiv seto taloh“ koolõlõ ja latsiaidulõ Verska talomuusiumih.
- 1. detsembril kell 17 etendüs „Piip ja Tuut pipõrkõõgih“ Obinitsa küläkeskusõh.
- 2. detsembril kell 17 inne pühhi opitarõ – pipõrkoogi-kohetusõ tegeminõ Verska talomuusiumih.
- 2. detsembril kell 17 loomingulinõ kesknätäl Reegi majah.
- 2. detsembril kell 19 Vana Baskini tiatri „Unerohi“ Verska kultuurimajah.
- 4. detsembril kell 17 inne pühhi opitarõ – jouluehtidõ tegeminõ Verska talomuusiumih.
- 5. detsembril kellä 11–13 muusiumiprogramm „Talvinõ päiv seto taloh“ perrilõ ja sõbrolõ Verska talomuusiumih.
- 5. detsembril kell 15.30 pallopildi (mosaiik) opitarõ Obinitsa muusiumih.
- 9. detsembril kell 17 inne pühhi opitarõ – joulukeeksi

teginõ Verska talomuusiumih.

- 9. detsembril kell 17 loomingulinõ kesknätäl Reegi majah.
- 11. detsembril kell 13 Verska iäkide joulukontsert Verska kultuurimajah.
- 12. detsembril kellä 11–13 muusiumiprogramm „Talvinõ päiv seto taloh“ perrilõ ja sõbrolõ Verska talomuusiumih.
- 13. detsembril kell 11.30 kodotsidõ latsi joulupido Verska kultuurimajah.
- 15. detsembril kell 13 talvinõ migulapäiv Obinitsa küläkeskusõh.
- 16. detsembril kell 17 loomingulinõ kesknätäl Reegi majah.
- 21. detsembril kell 16 Anne Vabarna umakultuuriõdak Verska kultuurimajah.
- 30. detsembril aastagalõpusündmüs Obinitsah.
- 31. detsembril kell 23 aastagavaelduspido Verska kultuurimaja morol.

**Õnnitlõmi
tillõkõisi
valla-
kodanikkõ!**

**JAKO LINNUS
JAKOB MÄESTE
ROBIN DMITRIEV**

Leinämi

† Johannes Lallu
† Galina Pikaljova
† Kalle Tollimägi

† Helmi Rappu
† Kalju Kann